

T.C.

BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BANKACILIK VE FİNANS ANA BİLİM DALI

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA İSLAMİ FİNANS
ÜRÜNLERİNİN ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME**

BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞABAN KUTALMIŞ KAYGUSUZ

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ahmet Emre BİBER

BOLU, KASIM- 2024

KABUL VE ONAY SAYFASI

Şaban Kutalmış KAYGUSUZ tarafından hazırlanan
“SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA İSLAMİ FİNANS ÜRÜNLERİNİN
ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME” adlı tez çalışması jürimiz tarafından
Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Finans Bilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi
olarak oy birliği ile kabul edilmiştir. 19/12/2024

Jüri Üyeleri

İmza

Danışman
Prof. Dr. Ahmet Emre BİBER
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Prof. Dr. Ferudun KAYA
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

.....

Üye
Doç. Dr. Selçuk Çağrı ESENER
Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. İbrahim KÜRTÜL

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu ve Şablonuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
 - Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
 - Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
 - Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
 - Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir
- aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Teze ilişkin Turnitin adlı programında enstitü müdürlüğünce belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan benzerlik raporuna göre, tezin benzerlik oranı %30'u geçmemektedir.

.....

ŞABAN KUTALMIŞ KAYGUSUZ

ÖZET

**SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA İSLAMİ FİNANS ÜRÜNLERİNİN
ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ŞABAN KUTALMIŞ KAYGUSUZ
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK VE FİNANS ANA BİLİM DALI
PROF. DR. AHMET EMRE BİBER
BOLU, KASIM-2024
iX + 66 sayfa**

Bu tez çalışması, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını ve bu kullanımın stratejik yaklaşımlarını ele almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik büyüme, sosyal eşitlik ve çevresel koruma arasındaki dengeyi sağlamayı amaçlamaktadır ve bu bağlamda enerji yönetimi büyük önem taşımaktadır. Yenilenebilir enerji kaynakları, fosil yakıtların sınırlı ve çevresel olarak zararlı olmasına karşılık sınırsız ve çevre dostu alternatifler sunarak, enerji arz güvenliğini artırmakta ve karbon ayak izini azaltmaktadır.

Türkiye'nin yenilenebilir enerji potansiyeli, bu alandaki başarıları ve karşılaştığı zorluklar üzerinde durulmuş, enerji politikalarının oluşturulması, ekonomik teşvikler ve düzenleyici çerçeveler gibi konular analiz edilmiştir. Çalışma, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının yaygınlaştırılması için enerji verimliliği stratejileri, finansal destek mekanizmaları ve toplumsal farkındalık artırma kampanyaları gibi öneriler sunmaktadır. Bu çalışmada, güneş, rüzgar, hidroelektrik ve biyokütle gibi yenilenebilir enerji kaynaklarının mevcut durumu, bu kaynakların sürdürülebilir kalkınma hedeflerine katkıları ve bu alandaki en güncel gelişmeler ve uygulamalar incelenmiştir. Ayrıca, yenilenebilir enerji teknolojilerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında karşılaşılan teknik, ekonomik ve politik engeller de detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu kapsamda İslami finansman alanında yöneticilik yapan 10 kişi ile görüşme sağlanmış ve fenomenolojik yöntemle derinlemesine analiz yapılmıştır.

ANAHTAR KELİMELELER: Sürdürülebilir finans, Yeşil sukuk, Yeşil tahvil.

ABSTRACT

A STUDY ON THE IMPACT OF ISLAMIC FINANCE PRODUCTS ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT

MA THESIS

ŞABAN KUTALMIŞ KAYGUSUZ

BOLU ABANT İZZET BAYSAL UNIVERSITY

INSTITUTE OF GRADUATE STUDIES

DEPARTMENT OF BANKING AND FINANCE

(SUPERVISOR: PROF. DR. AHMET EMRE BİBER)

BOLU, NOVEMBER-2024

iX + 66 pages

This thesis examines the utilization of renewable energy sources and the strategic approaches within the framework of sustainable development. Sustainable development aims to balance economic growth, social equity, and environmental protection, with energy management playing a crucial role in this balance. Renewable energy sources provide unlimited and environmentally friendly alternatives to fossil fuels, which are limited and environmentally harmful. They enhance energy supply security and reduce the carbon footprint.

The study investigates the current state of renewable energy sources such as solar, wind, hydroelectric, and biomass, their contributions to sustainable development goals, and the latest developments and applications in this field. Additionally, the technical, economic, and political barriers encountered in the development and dissemination of renewable energy technologies are examined in detail. The thesis focuses on Turkey's renewable energy potential, successes, and challenges in this sector, analyzing topics such as the formulation of energy policies, economic incentives, and regulatory frameworks. The study offers recommendations for promoting the use of renewable energy sources, including energy efficiency strategies, financial support mechanisms, and public awareness campaigns.

KEYWORDS: Sustainable finance, Green sukuk, Green bond

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİL LİSTESİ.....	viii
TABLO LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	3
2.1. Kalkınma Kavramı Tanımı	3
2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Tanımı.....	3
2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Uygulanmasının Özellikleri, Amacı ve Hedefleri 4	
2.4. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihçesi ve Ülkeler Arasındaki Gelişme Süresi	5
2.4.1. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (1972).....	6
2.4.2. Brundtland Raporu (1987)	7
2.4.3. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992).....	8
2.4.4. Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi Gözden Geçirimi (1997).....	9
2.4.5. Kyoto Protokolü (1997)	10
2.4.6. Johannesburg Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (2002)	11
2.4.7. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (2012)	11
2.5. Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri	12
2.5.1. Önceden Önlem Alma İlkesi.....	12
2.5.2. Kaynağını Önleme İlkesi	12
2.5.3. Kirleten Öder İlkesi	12
2.5.4. Çevre Politikasını Diğer Politikalarla Birleştirme İlkesi	12
2.5.5. Katılımcılık İlkesi	13
2.6. Sürdürülebilir Kalkınma Boyutları.....	13
2.6.1. Ekonomik Boyut	13
2.6.2. Sosyal Boyut.....	13
2.6.3. Çevresel Boyut.....	14
2.7. Sürdürülebilir Kalkınmanın Gerçekleşmesi Kapsamında Yer Alan Faktörler	15
2.8. Sürdürülebilir Kalkınmayı Engelleyen Faktörler	15

3. YEŞİL İSLAMİ FİNANS VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA.....	17
3.1. Yeşil Finans Kavramı	17
3.2. Yeşil Finansın Tarihçesi, Özellikleri ve Önemi	21
3.3. Yeşil Finansın Kaynakları.....	23
3.4. Yeşil İslami Finans Kavramı	24
3.5. Yeşil İslami Finansın Önemi	24
3.6. Sürdürülebilirlik Açısından İslami Finans.....	26
3.7. Yeşil Tahvil	27
3.7.1. Yeşil Tahvil İlkeleri.....	27
3.7.2. Dünyada ve Türkiye’de Yeşil Tahvil	28
2.8. Yeşil Sukuk.....	34
2.8.1. Sukuk Kavramı	34
3.8.2. Yeşil Sukuk Kavramı	34
2.8.3. Yeşil Sukukun Kullanımı	36
4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA İSLAMİ FİNANS ÜRÜNLERİNİN ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME.....	38
4.1. Araştırmanın Amacı.....	38
4.2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	38
4.3. Araştırmanın Evreni	39
4.4. Veri Toplama Araçları.....	39
4.5. Verilerin Analizi.....	40
4.6. Bulgular	41
4.6.1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler.....	41
4.6.2. Araştırmanın Tema ve Kodları.....	42
4.6.2.1. Ekonomik Etkiler.....	44
4.6.2.2. Sosyal Etkiler.....	46
4.6.2.3. Çevresel Etkiler.....	49
4.6.2.4. Avantajlar	52
4.6.2.5. Dezavantajlar	55
SONUÇ.....	59
KAYNAKÇA.....	61

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1. Yıllık Toplam Yeşil Tahvil İhracı, Milyar USD.....	31
Şekil 3.2. En Çok Yeşil Tahvil Eden 15 Ülke, Milyar USD	31
Şekil 3.3. Yeşil Sukuk	35

TABLO LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Dünya Yeşil Tahvil İhraçları (2017-2021).....	29
Tablo 3.2. Yeşil Tahvil İhraç Eden Şirketler ve İhraç Tutarları	32
Tablo 4.1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler.....	41
Tablo 4.2. Araştırmanın Tema ve Kodları	42

1. GİRİŞ

Sürdürülebilir kalkınma, günümüzde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Ekonomik büyümenin, sosyal adaletin ve çevresel dengenin sağlanması, sürdürülebilir kalkınmanın temel hedefleri arasında yer almaktadır. Bu hedeflere ulaşmada, finansal sistemlerin ve araçların rolü oldukça kritiktir. Geleneksel finansal sistemlerin sürdürülebilir kalkınmayı desteklemedeki yetersizlikleri, alternatif finansman modellerinin önemini artırmıştır. Bu bağlamda, İslami finans ürünleri, faizsiz ve etik finansman yapılarıyla dikkat çekmektedir.

İslami finans, faizsiz bankacılık ilkesi esaslarına uygun olarak geliştirilen finansal ürünler ve hizmetler sunmaktadır. Bu ürünler, etik değerlere ve sosyal sorumluluğa büyük önem vermekte olup, sürdürülebilir kalkınmanın üç temel boyutu olan ekonomik, sosyal ve çevresel alanlarda önemli katkılar sağlamaktadır. İslami finansın faizsiz yapısı, finansal istikrarı ve adil gelir dağılımını desteklerken, sosyal sorumluluk projelerine yapılan yatırımlar, toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda, çevre dostu projelere sağlanan finansman desteği, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.

Bu çalışma, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla ele alınan bu etkiler, literatürdeki mevcut boşlukları doldurmak ve İslami finansın sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen potansiyelini ortaya koymak açısından büyük önem taşımaktadır. Araştırmanın temel hedefi, İslami finansın sürdürülebilir kalkınmaya katkılarını derinlemesine analiz ederek, bu finansman modelinin sunduğu fırsatları ve getirdiği yenilikleri net bir şekilde ortaya koymaktır.

Bu bağlamda, çalışmanın ilk bölümünde İslami finansın temel prensipleri ve ürünleri ele alınacaktır. İkinci bölümde, İslami finansın ekonomik büyüme, istihdam yaratma ve finansal istikrar üzerindeki etkileri incelenecektir. Üçüncü bölümde, sosyal sorumluluk projeleri ve toplumsal refah üzerindeki etkiler değerlendirilecektir. Son olarak, dördüncü bölümde, çevre dostu projeler ve çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkiler analiz edilecektir. Bu kapsamlı inceleme, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki olumlu

etkilerini ortaya koyarak, gelecekte bu alanda yapılacak çalışmalara ve uygulamalara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kalkınma Kavramı Tanımı

Eğitim, sağlık, ekonomi, çevre ve diğer alanlar "kalkınma" terimi kapsamına girmektedir. Kısaca kalkınma kavramının çok kapsamlı olduğunu söylemek mümkündür. Sürdürülebilir kalkınma kavramı genel olarak ekonomik, sosyal ve çevresel olmak üzere üç boyutta incelenecek ve tartışılacaktır. Bununla birlikte, birçok iktisatçının çabalarına rağmen kalkınmanın kesin bir tanımı yoktur. Kalkınmayı tanımlamak zordur çünkü kalkınma sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal, kültürel ve politik değişimleri de kapsamaktadır (Eryılmaz, 2011: 3; Yüksek, 2010: 3).

Az gelişmiş bir toplumda kalkınma hem daha yüksek üretimi hem de kişi başına düşen geliri ve ekonomik-sosyal, kültürel/ekonomik yapıdaki değişiklikleri içermektedir. Kişi başına düşen milli gelirdeki artışın yanı sıra, yapısal değişiklikler genel olarak üretim faktörlerinin verimlilik ve miktarlarının farklılaşması, sanayi sektörünün milli gelir ve ihracata katılımının artması veya azalması olarak tanımlanmaktadır (Özdemir, 2014: 4). Kalkınma kavramı, bireylerin daha fazla para kazanarak refah düzeylerinin artırılmasını, geleneksel toplumun batı odaklı topluma dönüştürülmesini, kaynak dağılımının ve üretim yöntemlerinin değiştirilmesini içermektedir. Ayrıca toplumsal değerler değiştirilerek, tutum/davranışlara değer verilerek, ilerleme gözlemlenmektedir (Tolunay ve Akyol 2006: 118-119. Başka bir deyişle kalkınma, insanların değer yargılarında, dünya görüşlerinde, tüketimlerinde ve davranış kalıplarında meydana gelen değişiklikler yoluyla bir ekonominin sosyal ve teorik yapısında değişikliğe yol açan değişim süreci olarak tanımlanabilir (Kaypak, 2011: 22).

2.2. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Tanımı

1987 Brundtland Raporu'na göre sürdürülebilir kalkınmanın amacı, yeni bir ekonomik çağ oluşturmak ve tüm bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamak, aynı zamanda gelecek nesillerin optimum refah için kendi bireysel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlayarak yoksulluğu azaltmaktır. Sürdürülebilir kalkınmanın literatürde çeşitli tanımları mevcuttur. Bu konuların tartışmaları politikanın yanı sıra çevresel, ekonomik ve teknolojik boyutlara da odaklanmaktadır (Ciegis, vd. 2009, 29).

Özetle Bruntland Raporu'nda, kalkınmanın bir süreliğine değil her zaman sürdürülebilir olması gerektiğini belirtmektedir. İnsan ve doğa arasında bir denge kurularak, bugünün ve gelecek nesillerin yaşamlarının planlanmasının, yoksulluğu ortadan kaldıracağı ve doğal kaynaklara bağımlı kalmadan mevcut ekonomik ihtiyaçları karşılayacağı ileri sürülmektedir. Bu durumun gerçekleşmesi için bu yaklaşım çok önemlidir (Brundtland Raporu, 1987).

“Sürdürülebilir kalkınma” kavramı, doğal kaynakların takdir edilmesinden ve insan ile yaşam arasındaki karşılıklı etkilerden doğmuştur. Bu yaklaşım sürdürülebilir kalkınma olarak bilinmektedir. Sürdürülebilir kalkınma kavramının gerçek anlamı ve özü itibariyle temel odak noktası “eşitlik”tir. 2000'li yıllarda çağdaş toplumun ihtiyaçları, gelecek nesillerin haklarından ödün vermeden, üretim ve tüketim faktörlerinin en uygun şekilde kullanılmasıyla karşılanabilecektir (Altuntaş ve Türker, 2012) Sürdürülebilir kalkınma, ekonomik gelişmelerin çevreyi ve insan refahını olumsuz etkilememesini sağlamayı içerir. Gelir dağılımı adil değil çünkü küresel ülkeler ve çok uluslu şirketler üretime odaklanma eğilimine ek olarak konsept, ulusların ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını ve hedeflerini ilerletmeye yardımcı olabilir (Engin ve Akgöz, 2013: 87).

Sürdürülebilir kalkınma, toplumun bulunduğu ekosistemlerle uyumlu refahın artırılmasını ve ilerlemesini teşvik eder. Ayrıca sürdürülebilir kalkınma ekonomik, sosyal, mekânsal, ekonomik, kültürel, politik ve çevresel boyutları da kapsamaktadır. Küresel ısınma, çevre kirliliği, toplumsal yoksulluğun ve açlığın artması insanlığın geleceği açısından önemli sorunlardır. Üretim ve tüketimin artması, işsizlik, yoksulluk, açlık gibi toplumsal sorunların yaygınlaşmasıyla birlikte insanlığın geleceğini tehdit etmektedir (Kaypak 2011: 22; Yüksek, 2010: 26).

2.3. Sürdürülebilir Kalkınma Uygulanmasının Özellikleri, Amacı ve Hedefleri

Dünyanın sosyoekonomik süreçlerinde değişimi ve yenilenmeyi teşvik eden bilinçli, kapsamlı bir dönüşüm süreci sürdürülebilir kalkınma olarak bilinmektedir. Küresel ve yerel alanda insanlığın özüne uygun değişim ve dönüşüm girişimlerinin bilinçli planlanması ve uygulanması gerekmektedir.

Mawhinney'in (2002: 15-22) odak noktası sürdürülebilir kalkınmanın temel soruları olarak görülmüştür. Bunları sıralamak gerekirse;

- Sürdürülebilir kalkınma nereden geliyor?

- Sürdürülebilir kalkınmayla tutarlı bir teori belirleyebilir miyiz?
- Sürdürülebilir kalkınmanın gerçek faydaları var mı?
- Sürdürülebilirlik dengeli bir yaklaşımı temsil ediyor mu?

Mavhinney, sürdürülebilir kalkınmanın Brundland Raporu'na dayandığını ileri sürmektedir. Ayrıca sürdürülebilir kalkınmanın bir süreç olduğunun da altını çizmektedir. Ona göre ölçülebilir sürdürülebilir kalkınma, değerlendirme ve ölçüm amaçlı göstergelerin kullanılmasını gerektirir. Ancak önerilen göstergelerin içerdiği verilerin güvenilir, tarafsız ve uygulanabilir olduğu da belirtmektedir. Bu sayede sürdürülebilir kalkınma sağlanacaktır.

Sürdürülebilir kalkınma süreci, bireyselden küresel organizasyonlara kadar her düzeydeki yönetim mekanizmalarında gönüllülüğe dayanmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma için sürekli ve verimli bir süreç esastır. Sürdürülebilir kalkınma politikaları, uzun vadeli olduğu kadar kısa ve orta vadeyi de dikkate alarak geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Sürdürülebilir kalkınmanın amacı, kendini yenileyebilen ve iç sorunlara çözüm üretebilen bir yönetim kültürü oluşturmaktır. Sürdürülebilir kalkınma yeniliği içeren bir süreçtir. Bu nedenle bilimsel ve teknik ilerlemenin savunucusudur. Tüm canlılara hem organizmaları hem de yapılarını bir bütün olarak kabul eden ve bunların birbiriyle yakından ilişkili olduğunu varsayan bir yaklaşım göstermektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın en önemli unsuru insandır. Sosyoekonomik sistem insan unsurunun yanı sıra canlı ve cansız tüm varlıklara önem vermektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın amacı, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılamak için yenilenemeyen kaynakların kullanımını en aza indirmektir (Sarıçoban, 2011: 63-64).

2.4. Sürdürülebilir Kalkınmanın Tarihçesi ve Ülkeler Arasındaki Gelişme Süresi

Doğal kaynakların bolluğu göz önüne alındığında, insanlar tarih boyunca sürekli olarak ekonomik ve sosyal faaliyetlerde bulunmuşlardır (Aydoğan, 2010: 9). 1970'li yılların başında hava kirliliği, çevre kirliliği ve gürültü kirliliğinin hızlanması; sanayinin hızla gelişmesiyle birleşince, sürdürülebilirlik konusundaki tartışmaların daha da artmasına yol açmıştır. Roma Kulübü'nün "Sıfır Büyüme" araştırması, kaynak sorununun gelecek nesiller için bir risk olduğunu ortaya koymuştur (Kılıç, 2006: 85). Birleşmiş Milletler, "İnsani Çevre Konferansı", adı altında 1972 yılında Stockholm'de toplanmıştır. Bu konferans sonucunda Birleşmiş

Milletler Çevre Konferansı oluşturularak çevresel konularda örtüşen bakış açıları oluşturulmuştur. Konferans, çevrenin taşıma kapasitesini, kaynak kullanımında nesiller arası adaleti, dünya çevresi ile ekonomik ve sosyal bağlantıların önemini vurgulayan ilkeleri içermektedir (Yıkmaz, 2011: 12).

Kalkınmayı ve çevreyi kontrol altında tutma inancı “Sürdürülebilir Kalkınma” kavramının oluşmasını sağlamıştır (Yapıcı, 2003: 224). Zamanla çevre sorunları hızla arttı ve bu durum daha da büyük çevre tahribatlarına yol açmıştır. Bu ilerlemenin ardından, “Uluslararası Doğa Koruma Birliği”nin öncülüğünde, 1980 yılında “Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)” tarafından ilk kez formüle edilen “Dünya Koruma Stratejisi'nde” yanıt aranmıştır (Yıkmaz, 2011: 12). “Ortak Geleceğimiz” olarak da bilinen Brundland Raporu, sürdürülebilir kalkınmanın ilk resmi başlangıcı olarak 1987 yılında Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayımlandı (Altun Ada, 2011:1).

Brundland Konferansı'nın ardından Rio, 1992 BM “Çevre ve Kalkınma Konferansı'na” ev sahipliği yapmıştır. Sürdürülebilir kalkınma göstergeleri ve ilkeleri, ülkelerin bunları geliştirmesini ve uygulamasını gerektiren Gündem 21'in 40. başlığında tavsiye edilmektedir (Zoral, 2011: 7).

2.4.1. Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (1972)

1970'lerin başı, küresel iş birliğine ilişkin kapsamlı yasaların başlangıcına işaret etmektedir. 1972 yılının Haziran ayında İsveç'in Stockholm kentinde düzenlenen “Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı”, farklı sosyoekonomik yapıların ve gelişmişlik düzeylerinin tartışıldığı ilk küresel konferans olan Birleşmiş “Milletler Çevre Koruma Bildirgesi'nin” kabul edilmesiyle sonuçlanmıştır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin katıldığı konferans, çevrenin korunmasını değerlendirmek amacıyla hükümet ve siyasi düzeyde gerçekleştirilen bir izleme çalışmasıdır (Eryılmaz, 2011: 6-7).

113 ülkenin katıldığı konferansta, çevre sorunlarının çoğunun nedeninin gelişmekte olan ülkelerdeki kalkınma eksikliği olduğu belirtilmiştir. Ayrıca gelişmiş ülkelerde sanayileşme ve teknolojik gelişmenin çevre sorunlarının temel etkenleri olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle, gelişmekte olan ülkeler kalkınmaya teşvik edilirken çevrenin korunması ve iyileştirilmesinin bir zorunluluk olmadığı vurgulanmıştır (Ozmehmet, 2012: 6). Ayrıca ekonomik hedefler ile çevresel değerler arasında uyumun sağlanması amacı dikkate alınarak “Kalkınma ve çevre”

kavramının bir araya getirilmesiyle, birçok ülkede çevre bakanlığı veya biriminin kurulması da kabul edilmiştir (Çoker, 2012: 54-55).

Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Bildirgesi, temel insan hakları ve diğer çevresel kaygılar dahil olmak üzere çeşitli ilkeleri kapsamaktadır. Bunlar arasında doğal kaynakların dikkatli ve bilinçli kullanımı, gelişmekte olan ülkelerde planlı ekonomik ve sosyal kalkınma, çevresel faktörler konusunda eğitim ve çevreyi nükleer silahlardan korumaya yönelik önlemler yer almaktadır (United Nations, 1972: 4-5).

Stockholm Konferansı bağlamında bir başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Fakat Stockholm Konferansı sorunların çözümünde etkili olmadığı belirtilmiştir (Aksu, 2011: 12 13). Bu konferansın ardından ‘‘Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)’’ oluşturuldu ve 5 Haziran BM Çevre Günü ilan edildi (Tıraş, 2012: 63). Bu konferansta, kalkınma ve çevre birlikteliğini öne çıkararak ilkeleri öne çıkarmak ve ortak ilkelerin geliştirilmesinde dünya insanlarını ve devletlerini eşit ortaklar olarak gösteren ortak bir bakış açısı oluşturmak için kullanılmıştır (Onay, 2015: 108).

2.4.2. Brundtland Raporu (1987)

Aksu'ya (2011: 6) göre sürdürülebilir kalkınmanın en yaygın kabul gören tanımı ilk kez 1987 yılında yayınlanmıştır. Sürdürülebilir kalkınmanın tanımı, 1987 Brundtland Raporu küresel sorunların önemini, sürdürülebilir kalkınmanın tanımını ve kapsamını vurgulamıştır. Sürdürülebilir kalkınma, sorunları çözmek için kurumsal uyum ve sürdürülebilir uygulamaları caydıran politik yönergeler içermektedir. Aynı zamanda kaynak kullanımının yönetilmesinde yoksulluk ve uluslararası ekonomik roller gibi çeşitli faktörlerin incelenmesiyle oluşturulmuştur. Özmehmet'e (2012) göre raporun genel hedefleri şunlardır:

- Kalıcı ekonomik büyüme ve kalkınma arzu edilir.;
- Çevre ve ekonomik büyüme arasındaki dengeyi gözetmek,
- Amaç, doğal kaynaklardan ödün vermeden nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasıdır.

Sürdürülebilir kalkınmanın önemi; ekonomik, bilimsel ve politik boyutlarına ve çevresel ve ekonomik uyumu ön planda tutacak şekilde bölgesel ve uluslararası birleşme ihtiyacına vurgu yapmasından kaynaklanmaktadır (Altun Ada ve Kılıç, 2014: 205).

2.4.3. Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (1992)

3-4 Haziran 1992'de Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde, sürdürülebilir kalkınma kavramının küresel ve politik bir ilk olarak 172 katılımcıyla tanıtıldığı “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı (UNCED)” düzenlenmiştir (Engin ve Akgöz, 2013: 87)

Konferansta, doğa, üretim ve tüketim alışkanlıklarıyla bağlantılı olarak sağlıklı ve dengeli bir yaşam yaşama hakkı da dahil olmak üzere, sürdürülebilir kalkınmanın merkezinde “insan” kavramının önemi vurgulanırken, aynı zamanda alınan karar ve ilkelerin de benimsenmesinin önemi vurgulanmıştır. Konferans, küresel birlik, dayanışma, ekonomi, çevre, büyüme, refah veya adalet gibi uluslararası hedeflere ulaşmak için uygulanmaktadır. “Rio Deklarasyonu ve Gündem 21” başlıklı iki belge onaylanmıştır (Tıraş, 2012: 64). Her iki açıklama belgede, ekonomik ilerleme ile çevresel ilerlemenin birleştirilmesi konusu gündeme getirilmiştir. Küresel düşünce ve çözümlerin üretilmesi, sürdürülebilir kalkınmada önemli ilerlemelere yol açan eylemin arkasındaki itici güç olmuştur (Çoker, 2012: 55).

Stockholm İlkeleri, çevresel kalkınmayı teşvik etmek ve ortak değerleri korumak için eyaletler arası anlaşmaları içeren bildirgenin önemli bir bileşenidir. Rio Zirvesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerini özetleyen bir belge olan Gündem 21'i oluşturmuştur. Bu belgede otuz ana kategori ve toplamda kırk bölüm bulunmaktadır (Eryılmaz 2011: 8). Ülkelerdeki eşitsizlik, yoksulluk ve diğer sosyal ve ekonomik hususlar Gündem 21'in bir parçasıdır. Sürdürülebilir kalkınma, kapsadığı faktörlere dayanmakta olup, Gündem 21'in temeli sayılmaktadır. Ortaya koyduğu inanç, yoksulluğu ortadan kaldırmak ve ekonomik düzeni kurmak için yeni mali yardımların sağlanması gerektiği yönündedir (Yıldırım ve Öner, 2003: 13-14). On bir ülke, UNCED ile sosyal ve ekonomik faktörler, kalkınma kaynaklarının korunması ve yönetimi (ölçme uygulamalarına yönelik önlemler dahil), finansman yöntemleri, uluslararası işbirliği veya yasal konularla ilgili konuları içeren dünya çapında bir ortaklık kurma sözü vermiştir. (Bayraç ve Çemrek 2013: 135) Sürdürülebilir kalkınma tek konu değildir, çünkü sürdürülebilirliğin göstergeleri arasında insan refahı, doğanın korunması, sürdürülebilir tarım ve çevrenin korunması yer almaktadır (Dinçer ve Aslan, 2008: 29).

Aşağıda Gündem 21 belgesini kısaca özetleyen temel başlıklar yer almaktadır (Özmehmet, 2012: 7 9);

- Sosyal, ekonomik ve çevresel ilerlemenin derecesi,
- Geliştirme sırasında kaynakların korunma ve yönetilme şekli,
- Dünya çapında işbirliğinin ve etkin kolektif çabaların gerekliliği,
- Başvuru süreci.

Ayrıca konferansta, çevresel konularda küresel düzeyde yetkili tek kuruluşun yalnızca Birleşmiş Milletler olduğu, "BM İktisadi ve Sosyal Konseyi (ECOSOS)'un" sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik etmek amacıyla oluşturulduğu, UNEP ve UNDP çalışmalarının bölgesel ekonomik konseyler tarafından yürütüldüğü kabul edildi (Aksu, 2011: 14-16).

2.4.4. Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi Gözden Geçirimi (1997)

1992 Rio Konferansı'nda alınan önemli kararların geçerliliğini ve yararlılığını değerlendirmek amacıyla, 1997 yılında New York'ta "Rio+5 Zirvesi" adı verilen bir inceleme düzenlendi. Rio Konferansı'nın beklenen sonuçları vermediği ve daha somut adımlar gerektirdiği ortaya çıkmıştır (Selcen Seydioğulları, 2013: 22).

Sürdürülebilir kalkınma politikaları bazı gelişmiş ülkeleri olumlu etkilerken, gelişmekte olan ülkeler ise kalkınmalarıyla ilgili zorluklarla karşılaşmış ve ilerleme kaydedememişlerdir. Gelişmemiş ülkelerde küreselleşme ile ilgili problemlerin iyileştiği ancak yoksulluğun devam ettiği gözlemlenmiştir (Yüksek, 2010: 31 32).

Gündem 21'in kararlarının gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaması, "eşitlik" kavramının gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında sürdürülebilir kalkınmayı sağlamanın geçerli bir yolu olmadığını göstermektedir. Bu durum nedeniyle Rio+5 Zirvesi'nde belli noktalar hedeflenmiştir. Önümüzdeki beş yıl boyunca Rio+5'in hedefi, sürdürülebilir kalkınma kararlarının fizibilitesini izlemek ve ülkeler için eşit uygulama statüsü oluşturmak, çevresel, ekonomik/sosyal ve teknolojik sorunlara çözüm bulmak ve ulusu bir araya getirmek ve yoksulluğun çözülmesi olacaktır (Okumuş, 2013: 12-13).

2.4.5. Kyoto Protokolü (1997)

Gelişmiş ülkelerden, insanlığın geleceğini tehdit eden küresel ısınmayla birlikte ortaya çıkan çevre ve iklim sorunları ve özellikle sera gazları sorunu konusunda sorumluluk almaları istenmiştir. ‘‘BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin’’ yanı sıra, ‘‘Kyoto Protokolü’’ de 1992 yılında, sırasıyla 169 ülkenin katılımıyla hayata geçirilmiştir. Başlangıçta Kyoto’da müzakerelerin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından etkisi pratikte görülebilecek şekilde ikinci kez daha öne çıkan bir konu haline gelmiştir (Yetkin, 2017: 28).

Protokolün kabulü ve onaylanması daha fazla ülkenin onayını gerektirmiş ve Rusya’nın sekiz yıl sonra kabul etmesiyle Kyoto Protokolünün tam olarak uygulanmasına yol açmıştır. Bu protokol aracılığıyla değerli olan altı sera gazlarına ilişkin bilgiler verilmiştir (Çoker, 2012: 57).

‘‘BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi’nin’’ bir bileşeni olan Kyoto Protokolü’nün birçok genel amacı vardır. Bu hedefler aşağıda özetlenmiştir (Yetkin, 2017: 29):

- Enerji tasarrufu,
- Sera gazı emisyonlarının seviyesinin düşürülmesi,
- Sürdürülebilir tarımın iklim değişikliğiyle mücadeleye dahil edilmesi,
- Sera gazı emisyonunun azaltılmasına yönelik vergi ve mali teşvikler getirilmesi

Başka bir açıdan Kyoto ortak ama farklı yükümlülükler fikri üzerine kuruluyken, dünyanın diğer yerlerinde dört ayrı eşitlik ilkesi vardır. Emisyon haklarında eşitlik, sırasıyla ‘‘Eşitlik İlkesi’’ ve ‘‘Egemenlik İlkesi’nin’’ belirttiği gibi dünya çapında tüm bireylere garanti edilmelidir. İkinci prensip, ülkelerin emisyonlarını aynı oranda azaltmaları gerektiğini belirtmektedir. ‘‘Kirleten Öder’’ prensibi, emisyonlara ilişkin uluslararası ödemelerin, her ülkenin toplam emisyon kullanımıyla orantılı olarak yapılması gerektiğini öne sürmektedir. ‘‘Ödeme Gücü Prensibi’ne’’ göre ülkelerin mali durumları doğrultusunda emisyon ödemeleri yapmaları beklenmektedir (Turan, 2014: 63-65).

2.4.6. Johannesburg Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesi (2002)

BM, Rio Zirvesi'nde alınan kararları gözden geçirmek amacıyla 4 Ağustos 2002'de Johannesburg'da bir ‘‘Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’’ düzenledi. Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nin ardından iki belge hazırlandı. Birinci, Uygulama Planı ve ikincisi siyasi beyanını temsilidir. Uygulama Planı'nda Afrika için yoksulluk, sürdürülebilir üretim ve tüketim, ekonomik ve sosyal kalkınma, küreselleşme, sürdürülebilirlik, sürdürülebilir kalkınma gibi konulara ilişkin kısa tartışmalar yer almaktadır.

Johannesburg'da düzenlenen ‘‘Birleşmiş Milletler Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi’’nde’’ alınan kararların ana hatlarını çizdiği temel noktaları şu şekildedir:

- Büyüme gelişimi için uzun vadeli bir plan,
- Kamu ve özel ilginin artırılması,
- Uluslararası anlaşmaların etkili bir şekilde uygulanıp uygulanmadığının değerlendirilmesi,
- Ortak dayanışma yoluyla yoksulluğu ortadan kaldırmak ve küresel olarak açlık sancılarını azaltmak,
- Enerji kullanımının dünya genelinde eşit dağılımının sağlanması.

2.4.7. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (2012)

22 Haziran 2012 tarihinde Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde ‘‘BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı’’ düzenlenmiş ve ‘‘İstedığımız Gelecek’’ başlıklı bildirge de yayımlanmıştır (Tıraş, 2012: 64). Bildirgenin amacı, önceki kararların değerlendirilmesini düzenleyerek sürdürülebilir kalkınmayı ön planda tutarak ekonomik, sosyal ve çevresel koşullardaki dengeyi sağlamaktır (Bayraç ve Çemmrek, 2013: 136).

1992 Rio De Janeiro Deklarasyonu’nun ardından ülkeler arasındaki sürdürülebilir kalkınma sürecinde insan refahının ve politik anlayışın korunması ve bu süreçlerin değerlendirilmesi gibi konulara odaklanılmaktadır (Okumuş 2013: 15).

2.5. Sürdürülebilir Kalkınma İlkeleri

Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri, çevre ve kalkınma arasındaki bağlantıyı değerlendirmenin temel yoludur. Odak noktasını kirliliğin azaltılmasından çevre sorunlarının ele alınmasına kaydırmayı amaçlamaktadır (Sarıçoban, 2011: 43). Sürdürülebilir ekonomik kalkınma, doğal kaynakların verimli kullanımına bağlıdır. Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri, nesiller arası eşitliğin, şeffaflığın, katılımın, yönetişimin ve biyolojik çeşitliliğin önemi ile doğal kaynakların aşırı kullanılmaması ilkesi olarak belirtilmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın ilkeleri arasında tedbirlilik ilkesi, kaynak zararının önlenmesi, kirleten öder ilkesi, çevre politikalarının diğer politikalarla bütünleştirilmesi ve katılım yer almaktadır (Porsuk, 2009: 19).

2.5.1. Önceden Önlem Alma İlkesi

Çevre kirliliği, alınan en önemli önlem olduğu için ortadan kaldırılmamalıdır. 1990'lı yıllarda bu ilke AB'nin Çevre Mevzuatında büyük önem taşıyordu. İhtiyatlılık ilkesini esas alan çevre politikası uygulamalarının yanı sıra, çevresel riski yüksek olan tehlikeli maddelerin taşınmasının sınırlandırılması gibi zararlı atık ve emisyon oluşumuna önemli katkı sağlayan üretim ve tüketim faaliyetlerinin kontrol altına alınmasına yönelik düzenlemeler de hayata geçirilebilir (Sarıçoban 2011: 43).

2.5.2. Kaynağını Önleme İlkesi

Çevre kirliliğinin tespiti, kirliliğin önlenmesi veya engellenmesi için mevzuata uygun olarak erken müdahaleye olanak sağlar (Yıldız, 2005: 169).

2.5.3. Kirleten Öder İlkesi

Kirleten Öder İlkesi'ne göre kirliliğin oluşmasında sorumlu olan kişiler, kirliliğin maliyetini üstlenmesi gerekmektedir (Yıldız, 2005: 169).

2.5.4. Çevre Politikasını Diğer Politikalarla Birleştirme İlkesi

Birleştirme ilkesi; AB dahilindeki çevre politikaları, entegrasyon ilkesi uyarınca AB'ye özgü diğer mevzuata dahil edilecektir. Başlangıçta tarım ve ulaştırma tedbirleri için alınan politikalar uygulanmıştır (Yıldız, 2005: 169).

2.5.5. Katılımcılık İlkesi

Katılımcılık ilkesi, ilk planlamadan nihai uygulamaya ve değerlendirmenin izlenmesine kadar projeye dahil olan tüm tarafların aktif katılımını içerir. Tüm projeler bu prensibe tabidir. Tarafların farkındalığını artırarak, sosyal fizibiliteyi artırarak, proje masraflarını azaltarak ve topluluk tarafından dile getirilen sorunları çözerek projelerin başarısını artırma potansiyeline sahiptir. Ayrıca bu yaklaşım toplumun demokratik gelişimini de desteklemektedir (Kılıç, 2014: 14).

2.6. Sürdürülebilir Kalkınma Boyutları

Sürdürülebilir kalkınma kavramını ekonomik, sosyal ve çevresel boyut üzerinde incelenmesi mümkündür. Bu boyutlar aşağıda başlıklar altında incelenecektir.

2.6.1. Ekonomik Boyut

Sürdürülebilir kalkınma büyük ölçüde ekonomik faktöre bağlı değildir. Bazı gruplar refah maksimizasyonunun tartışmaya dahil edilmesinin gereksiz olduğunu düşünmektedir (Seidler ve Bawa, 2009: 3-4). Doğaner ve Gönel (2002) sürdürülebilir kalkınmanın "ekonomik boyutu", iş gücü ve tüketim kavramlarından yararlanılarak sadece çevre ve tarımdan fazlasını kapsadığını açıkça ortaya koymuştur. Çevrenin korunması ekonomik yollarla sağlanabilir. Üstelik yeniliği teşvik edebilir ve kar da yaratabilir (Emas 2015: 1). Sürdürülebilirlik sıklıkla sosyal ve çevresel faktörler açısından ele alınsa da "refah" kavramını ekonomik boyuta bağlamanın bir yolu olarak bile büyük ölçüde göz ardı edilmektedir.

Ekonomik boyut, nüfus artışı, işgücü niceliksel ve niteliksel verileri, kişi başına düşen gelir ve teknolojik yenilik gibi faktörlerle bağlantılıdır (Turan, 2014: 33-34). Altun Ada ve Kılıç (2004) sürdürülebilir kalkınma kavramının kaynakların düzenli kullanılması ile diğer nesillere aktarılabilirdiğini belirtmektedir.

2.6.2. Sosyal Boyut

Tıraş'a (2012) göre sürdürülebilir kalkınmanın sosyal boyutu toplumun yükümlülüklerini ve haklarını kapsamaktadır. Ekonominin sürdürülebilirliği, ekonomik kalkınmaya ve emek faktörüne katkı sağlaması, ekonomik sektörün özgür bir ortamda uygulanabilir olması nedeniyle büyük ölçüde sermayeye bağlıdır (Smith 2011: 32). Sosyal boyutun ekonomik boyuta ulaşmak için uygun bir seçenek

olduğunu ileri sürmüştür. Sağlıklı bir sosyal çevrenin olmaması, refahı tartışmanın ve nesilleri dengelemenin bir seçenek olmadığı anlamına gelmektedir. Buradaki amaç ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin bir arada olduğunu ve birbirinden ayrılamayacağını ortaya koymaktır (Alagöz, 2004: 17).

Sosyal boyutlar yoksulluğu, gelir dağılımı eşitsizliğini ve makroekonomik konulara ilişkin vergilendirmeyi kapsamaktadır. Ancak sosyal eşitlik aynı zamanda okullara eğitim erişimini, istihdam fırsatlarını ve konut mevcudiyetini de içermektedir. 2010'da Anayasa üzerinde pozitif ayrımcılık kararı vererek vatandaşları cinsiyet, yaş, engelli ve kadın olarak sınıflandırmıştır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2012: 15-18). Sosyal sorumluluk dernekleri ve toplulukları, Sarıkaya ve Kara'nın 2007 tarihli çalışmasında örneklendiği gibi, şirket ve kurumların sosyal eşitlik kavramına katkıda bulunmalarının sosyal anlamda temel boyutu olarak belirtilebilmektedir.

Sonuç olarak, çevresel ve ekonomik ilerleme birçok alanda sürdürülebilir kalkınmaya yön verirken, açıklamalarımız sosyal boyutu da ön plana çıkaracaktır. Bu yapıda toplumlar arası "eşitliği", temel hak ve özgürlükleri ön planda tutmak, demokratik, güvenli bir ortam yaratmak bu boyutun sorumluluğundadır. Toplumun ve sakinlerinin iyileştirilmesi için bunların düzenlenmesi ve uygulanması da dahil olmak üzere çeşitli şeyler sosyal boyut kapsamında yer almaktadır.

2.6.3. Çevresel Boyut

Sürdürülebilir kalkınma kavramı, dengeli bir çevrenin sürdürülmesinin yanı sıra hem mevcut hem de gelecek nesillerin refahını korumaya çalışmaktadır. Ekonomik büyüme olarak da bilinmektedir. Çevresel boyut sürdürülebilir kalkınmanın temel bir yönüdür. Sürdürülebilir kalkınmada çevre, sosyal yapılar sağlayan ve bireylerin becerilerini geliştirmelerine ve sağlıklı yaşamalarına olanak sağlayan bir tür olarak görülmektedir (Byrch, vd., 2009: 2).

Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin tümü yer almaktadır. Bu paketin tamamında herhangi bir unsurun bulunmaması, gelişmeyi sağlayamayacağımız anlamına gelmektedir. Canlı organizmalar, yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan geniş bir ekosistem içerisinde yaşamlarını sürdürürler ve "çevre" kavramı da çok önemlidir. Geçmişten geleceğe çok sayıda kültürel değerin varlığına rağmen değeri bilinmemekte ve

özellikle küresel sorunlarla birlikte sorunlu hale gelmektedir (Yücel, 2003: 100-107).

Tüketici olarak üretimin doğaya verdiği tahribat ve çevre sorunlarının farkındayız ancak bu konularda araştırma eksikliği sürdürülebilir kalkınma boyutunu ele almaya yönelik bir çabaya yol açmaktadır (Alagöz, 2007: 5-7).

Bilinçsiz kullanım ve tüketim, hayvan ve bitki türlerinin azalması, hava ve çevre kirliliği, ekonomik sektör, fabrikalaşma, orman tahribatı ve diğer sorunlar gibi geri dönüşü olmayan sorunlara neden olmuştur. Çevresel boyut, sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde küresel devlet dayanışması ve şeffaflık arayışını teşvik etmiştir (H. Baykal ve T. Baykal, 2008: 3-5). Sürdürülebilir refah, günümüzden gelecek nesillere aktarılabilecek sağlıklı, güzel bir çevre sağlamayı gerektirir.

2.7. Sürdürülebilir Kalkınmanın Gerçekleşmesi Kapsamında Yer Alan Faktörler

Sürdürülebilir Kalkınma, ekolojik sürdürülebilirliği ekonomik kalkınmayla dengeleyen, sürdürülebilir uygulamaları teşvik eden, doğal kaynakların doğru kullanımını, çevreyi korumayı, yaşam kalitesini korumayı vb. sağlayan bir çerçevedir. Alagöz (2007) bir ülkede sürdürülebilir kalkınmanın ekolojik, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliğin eş zamanlı yönetimi olarak belirtmiştir.. Nesiller boyunca kaynak kullanımını optimize eden ve aynı zamanda ekolojik temeli koruyan sürdürülebilir kalkınma stratejilerinin benimsenmesi çok önemlidir. Teknik bilgiye kolay erişimi kolaylaştıran, kişisel eylemlerle üretim fazlasının üretilmesini sağlayan bir ekonomik sistemin kurulması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için insanların görüşlerini dikkate alarak katılımlarına olanak tanıyan uygun bir siyasi sistemin sağlanması esastır. Ayrıca alınan kararlarda herhangi bir sorun olması durumunda uyarlanabilir ve hataları otomatik olarak düzeltebilen bir çerçeve oluşturulmalıdır (Sarıçoban, 2011: 67).

2.8. Sürdürülebilir Kalkınmayı Engelleyen Faktörler

Sürdürülebilir kalkınma politikasının uygulanması çok sayıda engelle doludur. Yetersiz kurumsal altyapı, politikalara uyum, sermaye eksikliği, çevre bilgisi, siyasi güvensizlik ve bunların eksikliği gibi sorunlar özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ortaya çıkmaktadır (Alagöz, 2007: 9).

Özellikle az gelişmiş ülkelerde k t kaynakların kullanımı, iklim değişikliğine ve birçok hastalığın başlıca nedeni olan sel gibi doğal afetlere yol açmaktadır. Yaylalı (2009), toplumsal alışkanlıklardan vazgeçmenin zorluğu, kazançların ülkeler arasında dengesiz dağılımı, ulusal ekonomilerde yabancı sermayenin bulunmaması, dış yardımlardan yararlanılamaması gibi çeşitli faktörler nedeniyle sürdürülebilir kalkınmanın sağlanamayacağını belirtmektedir.

3. YEŞİL İSLAMİ FİNANS VE SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA

3.1. Yeşil Finans Kavramı

İklim değişikliğine uyum ve enerji kıtlığı sorunları gibi çevresel ve sosyal sorumluluklara artan ilgi, yeşil ekonomik büyümeye olan ilginin artmasına neden olmaktadır. Çevrenin korunmasını ve ekonomik büyümeyi teşvik etmek önemli yatırımlar gerektirmektedir. Sektörün büyümesi ekonomik kalkınma için çok önemlidir. Sanayi üretimi sürdürmek için gaz, kömür ve petrol gibi yenilenemeyen fosil yakıtları kullanılmaktadır. Ekonomik ilerleme ile çevre dostu büyüme arasında yeni bir dengeye ihtiyaç vardır. Bu dengenin yaratılması, üretimde kullanılanlara göre daha çevreci olan yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasıyla sağlanabilmektedir. Bu bakış açısına göre, işletmelerin hem iş hedeflerini hem de iş hedeflerini destekleyen kaynaklara erişmenin uygun ve faydalı bir yoluna sahip olması çok önemlidir. Aksi takdirde ciddi masraflar ortaya çıkabilmektedir. Bu tür yatırımlar için gerekli kaynakları geleneksel finansal seçenekler yerine yalnızca yeşil finans sağlamaktadır. Yeşil ekonomik büyümeye yönelik sürdürülebilir kalkınma için hayati öneme sahip olan yeşil finans kavramı son dönemde finans sektöründe de ortaya çıkmıştır (Debrah vd., 2022: 1; Madaleno, 2022:1).

Hedeflerini ve kavramlarını çevre koruma perspektifinden inceleyen bu yeni konsept, finans sektörünün çevreyi, doğal kaynakları ve insan toplumunu korumasına olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için sermayeyi yeşil projelere kaydırmayı amaçlaması nedeniyle geleneksel finanstan farklıdır (Lee vd., 2023: 672). Yeşil finans adı verilen yeni bir finansal sistem, kaynakların verimli kullanımına vurgu yaparak sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı destekleyen çevre dostu yatırımlara finansman sağlamaktadır. Yeşil projelere mali yardım sunarak ve teknolojik gelişmeleri destekleyerek hem sürdürülebilir büyümeyi hem de yeşil kalkınmayı mümkün kılmaktadır (Huang, 2022: 63). Yeşil finans, yeşil ekonomik büyüme ve yapısal dönüşümde çok önemli bir faktör olduğundan, endüstriyel yapının iyileştirilmesi ve ekolojik dengenin korunmasına yönelik önemli bir adımdır (Wang ve Wang, 2021:1).

Yeşil finans, sürdürülebilir ilerleme sağlamak ve ekolojik dengeyi ve istikrarı korumak için çevre dostu girişimlere ve kurumlara parasal yardım sunmaya çalışmaktadır (Zheng, vd., 2021:2). Mali kaynakları verimsiz ve kirletici endüstrilerden daha verimli endüstrilere yönlendirerek, ekonominin enerji yapısını optimize etmeyi ve endüstriyel kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Fang vd., 2022:3). Yeşil finans kavramı, insanların yaşaması için daha iyi bir çevre yaratmaya yönelik kamu ve özel girişimlere odaklanırken aynı zamanda sürdürülebilir iş modellerinin geliştirilmesi için sürdürülebilir ticaret faaliyetlerini de desteklemektedir (Wang vd., 2022: 413; Ronalda ve Suryanto, 2022:3).

Sürdürülebilir kalkınma ilkelerine bağlı ekolojik sistemler ve üretim modelleri inşa etmek için mevcut kaynakların kullanımını güçlendiren bu yeni ekonomik kavramın çok sayıda tanımı vardır (Atamas vd., 2020: 150). Yeşil finans, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmaya odaklanan kamu, özel ve kar amacı gütmeyen sektörlerden gelen finansal akışları kapsamaktadır. Wang'a göre yeşil finans, proje yatırımı, finansmanı, işletimi ve risk yönetimi için finansal ürünler ve hizmetler sağlayarak çevresel iyileştirmeye, kaynakların korunmasına ve sürdürülebilir kalkınmaya yardımcı olan bir dizi finansal faaliyettir. (Wang ve Wang, 2021: 2).

Yeşil finans, yeşil enerji verimliliğini artırırken hava, su, toprak kirliliği ve sera gazı emisyonlarını azaltmak da dahil olmak üzere çevresel faydalara katkıda bulunan yatırımlar olarak tanımlanmaktadır. G20 Yeşil Finans Çalışma Grubu bunu 2016 yılında çevresel açıdan sürdürülebilir kalkınmanın geliştirilmesine yönelik kriterlerin karşılanması olarak tanımlamaktadır (Grup, 2016: 3). Kuloğlu ve Öncel, yeşil finansmanı doğa dostu, çevreye faydalı veya daha az zararlı ürünlerin kullanılması olarak tanımlamakta ve finans kurumları uygun fırsatları sağlayabilmektedir (Kuloğlu ve Öncel, 2015: 3).

Yeşil finans, akademik çevrelerde bazen sürdürülebilir, ekolojik veya iklim finansmanı olarak anılmaktadır. Sürdürülebilir finans, finansal hizmetleri, çevre dostu yatırım seçeneklerini ve topluma fayda sağlayabilecek uzun vadeli yatırımları açıklamayı amaçlamaktadır. Tüm bu çabalar çeşitli yollarla gerçekleştirilmektedir. Çevresel teşviklerin ekolojik finansman yoluyla finanse edilmesi, işletmelerin karlılıklarını ve toplumun yaşam kalitesini etkilemeden çevresel etkilerini artırmayı amaçlayan yatırımları içermektedir (Aslan, 2021: 120). Yeşil finans ile iklim finansmanı çoğu zaman birbirinden ayırt edilemese de tanımlarında ufak farklılıklar

bulunmaktadır. Çevresel fayda sağlayan yatırımların finansmanı IFC tarafından yeşil finansman olarak tanımlanırken, iklim finansmanı UNFCCC tarafından “Çevreciliğe yönelik yatırımların desteklenmesi” olarak tanımlanmaktadır. Her iki uluslararası tanımın da ağırlık merkezi, küçük farklılıklara rağmen, iklim değişikliği ve sürdürülebilir kalkınmayı ele almak için gereken finansman üzerinedir (Madaleno; 2022: 1; Zhang vd., 2019: 425). Yeşil finans sadece iklim finansmanı ile sınırlı olmayıp aynı zamanda endüstriyel kirliliğin azaltılması ve biyolojik çeşitliliğin korunması gibi diğer çevresel hedefleri de kapsamaktadır (Nawaz vd., 2021: 6506). Yeşil finans yalnızca çevresel riskler temelinde faaliyet gösterir, ancak aynı zamanda sürdürülebilir ekonomik faaliyetleri uygulamak için çevresel, sosyal ve yönetim faktörlerini de dikkate almaktadır. Arslan (2022: 97), sürdürülebilir finansmanı, BM standartlarının belirlediği ilgili sürdürülebilirlik boyutlarından birinin başarılmasına veya iyileştirilmesine katkıda bulunan sektörleri veya faaliyetleri desteklemek için kullanılan finansal araçlar olarak tanımlamaktadır.

Paris iklim anlaşması, Avrupa yeşil anlaşması ve gelişmiş ülkelerde karbon vergisinin getirilmesi, iklim dostu yeşil yatırımlarda önemli bir artışa yol açmıştır (Arif vd., 2021: 2). Bu yatırımların büyük bir kısmı, karbon emisyonlarının azaltılması ve yenilenebilir enerji kaynaklarının teşvik edilmesi amacıyla çevre ve iklim hedeflerine ulaşmaya odaklanmaktadır. Projeler şunları içermektedir (Tolliver vd., 2020:2);

- Yenilenebilir enerji,
- Enerji verimliliği,
- Kirliliğin önlenmesi ve kontrolü,
- Canlı doğal kaynakların ve arazi kullanımının çevresel açıdan sürdürülebilir yönetimi,
- Su ve karasal biyolojik çeşitliliğin korunması,
- Temiz ulaşım,
- Sürdürülebilir su ve atık su yönetimi,
- İklim değişikliğine uyum
- Ekolojik verimliliğe veya döngüsel ekonomiye uyarlanmış ürünler,
- Üretim teknolojileri ve süreçler

- Ulusal veya uluslararası kabul görmüş standartları veya sertifikaları kapsayan yeşil yapılar

Yeşil finans öncelikle yukarıda bahsedilen projelerin finansmanı yoluyla sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesine, kirliliğin önlenmesine ve doğal çevrenin korunmasına odaklanmaktadır (Chang vd., 2022:1). Yeşil finansın ana odak noktası, diğer şeylerin yanı sıra yeşil tahvilleri (Ren vd., 2020), yeşil kredileri, yeşil sukuku vb. içeren çevre dostu projeler ve yatırımlar için finansman hizmetleri sağlamaktır. Yeşil büyüme veya sürdürülebilirlik adına yürütülen bazı sosyal, çevresel ve ekonomik projeler yeşil finansmandan yararlanabilmektedir (Lee, vd., 2023:674). Bu kapsamda yeşil finans için (Çanakkale, 2023: 544):

- Endüstriyel dönüşümü ve sürdürülebilir üretimi desteklemek için yeterli kaynakları ve birinci sınıf mali yardımı verimli bir şekilde tahsis edebilmektedir. Böylece sosyal ekonomik faaliyetleri teşvik edebilir.
- Yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişi hızlandırarak düşük karbonlu bir toplum ve ekonomiyi kolaylaştırabilir.
- Sosyal ve çevresel riskleri doğru bir şekilde tahmin edebilir ve bunları azaltmak için çeşitlendirilmiş yatırım fırsatlarını kullanabilir.
- Sosyal ve çevresel risklerin azaltılması gelecekteki ekonomik büyümenin istikrarına katkıda bulunabilir.
- Sürdürülebilirlik konusunda alternatif anlayışlar ve yeni bakış açıları oluşturarak, uzun vadede sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı teşvik edebilmektedir. Bu da gelecekteki fırsatları artırabilir ve yatırımcı güvenini artırabilir, bu da onu teknoloji gelişiminde çok önemli bir faktör haline getirebilir.
- Yenilenebilir enerji için daha iyi mali destek ve hizmet sağlama yeteneği, fosil yakıt kullanımından alternatif enerji kaynaklarına geçişi teşvik edebilir.
- Okullarda yeşil eğitimin teşvik edilmesi, öğrenciler arasında çevre korumayı vurgulayan eğitim bilgileri ve kursları teşvik ederek çevre bilincinin gelişmesine katkıda bulunabilir.

Daha önce de belirtildiği gibi yeşil finansman, özellikle çevrenin korunması, enerji tasarrufu ve çevreyle ilgili diğer girişimlerin desteklenmesi açısından çok

önemli bir araç haline gelmiştir. Çevresel ve ekonomik büyüme zorluklarının finansmanına ve yönetilmesine yönelik yeni ve yenilikçi bir yaklaşım, kitlesel fonlarla büyüyen küresel bir ekonominin önünü açmaktadır. Kısacası yeşil finans, dünya çapında sürdürülebilir ekonomik büyüme ve kalkınmayı teşvik etmenin yenilikçi bir yoludur (Mngumi vd., 2022: 59288).

3.2. Yeşil Finansın Tarihçesi, Özellikleri ve Önemi

Elhadj (2010) araştırmasında finans kavramı ihtiyaç halinde fon oluşturulması olarak belirtilmektedir. Buna göre finansın bileşenleri şu şekildedir;

- İhtiyaçların doğru zamanda belirlenmesi,
- Para ve Fon kaynaklarının bulunması,
- Oluşabilecek risklerin belirlenmesi.

Finans kavramı bir projenin geliştirilmesi, nakit ihtiyacının karşılanması için de kullanılmaktadır. Yeşil finans kavramı; hava kirliliği, su kirliliği ve kıtlık gibi çevresel bozulmaların yanı sıra nehirlerin istilasına da yeşil finansman yoluyla iyileştirilebilecek alanlardır. Endüstriyel, tıbbi ve evsel atıkların bertarafının yanı sıra yeşil alan ve biyolojik çeşitlilik kaybıyla ilgili ormansızlaşmayı sınırlandırılması gerekmektedir (Lindenberg, 2014: 2).

Sonuç olarak, tüm çevre ve iklim sorunlarının üstesinden gelmek için önemli mali kaynaklara ihtiyaç duyulmaktadır. UNEP'in (2018) raporu, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için su, tarım, telekomünikasyon, enerji, ulaşım, bina, sanayi ve ormancılık sektörlerine yapılan küresel yatırımın yıllık 5 ile 7 trilyon ABD doları civarında olduğunu tahmin edilmektedir. Aynı raporda McKinsey'in danışmanlık grubu başka bir tahminden bahsedilmektedir. Araştırmanın aşağıdan yukarıya analizine göre, düşük karbon devrimi, 2010 ile 2030 yılları arasında sermaye harcamalarında yıllık yaklaşık 455 milyar Euro'luk bir artışı gerektirecektir. Bu, bu dönemde harcanacak toplam sermaye harcamasının yaklaşık %24'ünü temsil etmektedir.

Bu gerekliliklere uygun olarak, fiili finansal akışlar sürekli olarak artmaktadır. İklim Politikası Girişimi 11 tarafından oluşturulan Küresel İklim Finansmanı Görünümü 2015'e göre, 2014 yılında tahmini yıllık küresel iklim finansmanı akışları ortalama 391 milyar dolardı; bu, 2014'e kıyasla %18'lik bir artışı

temsil etmektedir. Özel yatırımlar, toplamın yüzde 62'sini oluşturmuştur (Obaidullah, 2018).

Dünyanın iklim finansmanı ihtiyaçları mevcut olanın yalnızca küçük bir örneğidir. UNFCCC Çerçeve mali mekanizması, gelişmekte olan ülkelerin iklim değişikliğini operasyonel bir varlık olarak ele almalarını desteklemeyi amaçlayan Yeşil İklim Fonu'nu (GCF) oluşturmuştur. Bu aynı zamanda çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin Paris Anlaşması için de geçerlidir. Yeşil İklim Fonu'nun genel merkezi Güney Kore'nin Incheon şehrinde bulunmaktadır. UNFCCC (2013) aracılığıyla Yeşil İklim Fonu, gelişmekte olan ülkelerdeki ve taraflardaki projelere, programlara, politikalara ve diğer faaliyetlere temalar aracılığıyla mali destek sağlamayı amaçlamaktadır.

2009 Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı sırasında (Kopenhag'daki COP 15), tarihsel olarak Kopenhag Anlaşması, Danimarka Yeşil İklim Fonu'nun varlığını belirtmek için kullanılmıştır. 2013 yılında Cancun'da düzenlenen UNFCCC konferansı sırasında fon, 2010 yılında resmi olarak bir fon olarak tanınmıştır. Fon, 2020 yılına kadar yıllık 100 milyar dolar toplama hedefini belirledi ancak bu sabit bir miktar olarak belirlenmemiştir. BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon, fonların kaynağına ilişkin belirsizlik nedeniyle Şubat 2010'da İklim Finansmanı Yüksek Düzeyli Danışma Grubu'nu (AGF) kurmuştur. Sürdürülebilir kalkınmada yatırım ve finansmanın önemi bu gibi kurumlar tarafından vurgulanmaktadır. Üstelik bu, dünyanın bu konuyla ilgilendiğinin ve finansman için para (ve dolayısıyla kaynak) bulmak istediğinin kanıtıdır. Bu nedenle, Uluslararası Finans Kurumu'nun tanımına uygun çevre ve kaynak koruma girişimlerini desteklemedeki rolü nedeniyle yeşil finansın önemi vurgulanmaktadır. Khanfar'ın (2014) çalışması, yeşil finansmanın tarım, tatlı su, balıkçılık ve ormancılık endüstrisindeki yatırımlar için gerekli sermayenin sağlanmasında hayati önem taşıdığını, bunun da daha iyi toprak kalitesine yol açabileceğini veya daha yüksek getiri sağlayabileceğini açıklamaktadır.

Buna ek olarak, doğal kaynakları ve sistemleri verimli bir şekilde kullanarak yoksulluğu azaltmaya ve en yoksul kesime yarar sağlayan faydalar ve doğal sermaye sağlayarak ekolojik ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemeye çalışmaktadır. Amaç tarım, enerji üretimi ve ulaştırma başta olmak üzere yeni istihdam olanakları yaratmaktır. Ayrıca, ekonomideki yeşil sektörlerin oranını artırarak iş, altyapı ve kurumsal sektörlerin doğasını değiştirmeyi amaçlamaktadır.

Amaç, uygun olmayan üretim yöntemlerinde enerji ve malzeme tüketimini azaltarak atıkların ve sera gazı emisyonlarının azalmasını sağlamaktır (Ben Yacoub, 2023: 11).

3.3. Yeşil Finansın Kaynakları

Yeşil finans kaynakları iki aşamada değerlendirilmektedir. Bunlar (Ben Yacoub, 2023: 11);

- İç Finans,
- Dış Finans olarak belirtilmektedir.

İç Finans:

Abu-Alyan (2017) araştırmasında yeşil finans kapsamında iç finansı; ülkede bulunan kaynakların ekonomiye yön vermesi şeklinde kullanılması şeklinde ifade etmektedir. Ayrıca iç finans aşağıdaki maddeler gibi açıklamıştır:

- Devletin genel bütçesi; işletme maliyetleri, yeşil yatırımlara yönelik hibeler ve idari sistem yönetimi olmak üzere üç tür yeşil finansman içermektedir. Bu harcamalar, diğer şeylerin yanı sıra kamu hizmetlerinin desteklenmesini, sistem operasyonlarının sürdürülmesini içerir.
- Hizmet alanlardan sağlanan finans; Tuzdan arındırma gibi hizmetler için ücretlerin ödenmesi, gerçekleştirilen görevin niteliğine bağlı olarak hizmetin sabit veya değişken olmasından etkilenebilir.
- Yerel kredi banka kuruluşları; yatırım projelerini desteklemeye yönelik sosyal sorumluluklarının bir parçası olarak sıklıkla "yeşil krediler" sağlar ve yatırımları teşvik etmek için teşvikler belirler.
- Çevre Koruma Fonları; proje finansmanı başvurusunda bulunması, projenin fizibilitesini değerlendirmesi, hibe veya kredi vermesi koşuluyla genel bütçenin ötesinde bir kamu finansman kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Dış Finans:

Frouhat (2009) araştırmasında uluslararası alanda sermaye toplamak amacıyla belirlenmiş finansman kaynakları kullanılabilmektedir.

Kalkınma bankalarının işleyişi, sermayelerini uluslararası sermaye piyasalarından almaları nedeniyle prensipte ticari bankalara benzemektedir. Ancak bazı ülkeler bunları inşa ediyor ve sermayelerini yatırmaktadır. Bu senaryoda bu

bankalar uluslararası sermayeye uygun fiyatlarla erişebilmektedir. Aynı kurallar borç alamayan ülkeler için de geçerlidir. Öte yandan ticari bankalar, daha sıkı kredi prosedürlerine ihtiyaç duymaları nedeniyle, kalkınma bankalarına kıyasla finansal işlemlerde daha yüksek maliyetlere maruz kalmaktadır.

3.4. Yeşil İslami Finans Kavramı

Yeşil İslami finans tartışması İslam ekonomisinin tanımıyla başlayacaktır. 2008 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan küresel mali krizin ardından İslami ekonomik sistem dünya çapında daha fazla tanınmaya başlamıştır. Krizin alevlenmesine yardımcı olan bir çıkar doğrultusunda çalışmanın bir aracı olarak İslam'ın kapsayıcılığını, ahlakını ve sosyal yönlerini vurgulayan İslam ekonomisi, batı ülkelerinde popülerlik kazanmıştır.

Resmi Vatikan gazetesi “Osservator Romano”, İslami finansın etik ilkelerinin bankaların etkinliklerini artırmalarına yardımcı olabileceğini ve onlara beklenen gerçek ruhu sunabileceğini belirtmiştir (Al-Jarida, 2009).

Al Fancari (2010), İslam ekonomisinin İslam'ın ilke ve prensiplerini takip eden bir ekonomik faaliyet sistemi olduğunu açıklamaktadır. Al Fancari, son dönemdeki yazılarında İslami ekonomi sistemini, tüm İslam toplumlarında yönetici otoritenin ihtiyaçlarına hizmet etmek için bilimsel yöntemleri, planları ve ekonomik çözümleri uygulayan, kökenlerini ve ilkelerini bir kenara bırakan bir sistem olarak tanımlamıştır.

Yukarıda belirtilenlere göre İslami yeşil finans, sürdürülebilir kalkınma güdülerine odaklanan araştırmacılar tarafından yeterince tanımlanmamıştır. Yeşil bir ekonomi yaratmak için, finansman seçenekleri ve ürünleri ararken İslami prensiplere ve düzenlemelere bağlı kalmalı, refahı yakalarken aynı zamanda çevre koruma standartlarını uluslararası düzeyde sürdürmeli, altyapıyı korumalı, toplumsal standartlara saygılı olmalıdır. İslami bir yeşil ekonomiye yapılan yatırımın meşruiyeti, çevrenin korunmasını ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için Şeriat kanunlarına uygun olması gerekmektedir (Ben Yacoub, 2023: 17).

3.5. Yeşil İslami Finansın Önemi

İslam toplumun her yönünü, hayatın her alanını kapsayan bir dindir. Bu nedenle İslam, halkının ve mali durumunun refahının yanı sıra kaynakların verimli kullanımına/dağıtımına da öncelik verir. Bunun için kesin kurallar belirlemiştir.

Sistemin temel ilkeleri ahlak ve İslami otoriteyle bağlantılıdır. İslam, ekonomi, finans, ahlak gibi konularda temel düzenlemeleri hayata geçirerek serbest piyasayı bir ölçüde benimsemiş olup bazı yönlerinden de vazgeçmemiştir.

Adam Smith'in meşhur Fransızca "Laissez faire, laissez passer" deyiminin tam tersidir. Türkçe'deki bu ifade, serbest piyasanın özü olan "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" anlamına gelmektedir. Büyüklüğü ne olursa olsun serbest piyasayı ve emeği savunmak olarak yorumlanabilmektedir. Bu söylemin diğer bir anlamı; haram olsa veya katılımcılardan birine zarar verse bile kabul edilebilir, şeklindedir. Ancak bu söylem, İslam ekonomisinin (İslami şariat) ve İslami finansın standartlarına ve ilkelerine aykırıdır.

İslam'da Mal'in Tanımı ve Önemi

İslam'da doğal kaynaklar sahiplenilmez, kazanılan para ise değerli eşyalara sahip olmak için kullanılabilir. Güneşin ısı ve enerjisi, hava ve rüzgar enerjisi ve su, kamuya ait olmayan mallardır. Özel mülkiyete hak kazanabilmek için, emek gerektirmeyen veya verimsiz tüm kamu mallarının uygun şekilde kullanılması, yönetilmesi ve dağıtılması gerekir. İslam'ın yasakladığı alanlara yatırım yapmak ve işletmek her zaman ahlaki ilkelere dayanarak yasaktır. İkinci önemli tanım ise İslam'da emeğin veya çalışmanın değeridir.

İslam'da Emeğin Tanımı ve Önemi

Öncelikle İslami finans alanında çalışmak çok önemli görülmektedir. Bireylerin tüm finansal ve yatırım olayları, onlardan sorumlu tutulmaktadır. İslam çalışmayı bir ibadet olarak kabul etmiş ve bireyin Allah'tan önce, sonra da toplumdan sonra bu konuda sorumluluk alması beklenmektedir. Kişi istenilen pozisyonda ve kendi temposunda çalışamaz. Bir kişinin eylemleri, topluma tehdit oluşturmama hakkını destekleyen İslami ilkelere bağlı olmalıdır. Birey tam bir özgürlükten yoksun bırakılır ve başkalarının özgürlüğüne müdahale edildiğinde özgürlüğü sona erer. Fransız filozof Montesquieu'nun ünlü sözü, eğer başkalarının özgürlüğüne sahipseniz, artık ona sahip olmayacağınızı ifade etmiştir. Diğerleri ise bu filozofun ana sözünün "Özgürlük bir hukuk meselesidir" olduğunu iddia etmektedir. Her ne kadar birbirini dışlamasa da, bu iki ifade insan özgürlüğünün sınırlarını kesin bir şekilde ortaya koymakta ve bunun istihdam ve eğitim de dahil olmak üzere yaşamın her alanında ihlal edilebileceğini belirtmektedir. Bu nedenle bir bireyin başkalarının özgürlüğüne müdahale eden herhangi bir eylemi kabul edilemez.

İslam'da Ekonomik Özgürlük Kavramı

İslam ekonomisi ve finansının temel ilkesi özgürlük ve izin verilebilirliktir. Kişi, İslam hukukuna aykırı olmadığı sürece dilediği eylemi yapma hakkına sahiptir (Abu Hamad 2006: 40). Müslüman bireyler üretmekte, çalışmakta ve mülkiyet sahibi olmakta tamamen özgürdür. Ancak kişinin özgürlüğü, başkalarının özgürlüğünü etkilediği zaman sona ermektedir (El Mısri, 1989: 37). Özgürlüğün sınırları, başkalarının haklarına veya İslam şeriatına tecavüz eden veya çevreye zarar ve tahribat yaratan her türlü eylem olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla İslami ekonomik yapı ılımlı ekonomik özgürlüğü kabul etmektedir. İslam'ın helal ve haram hükümlerine ve mevcut servetin doğru kullanılmasına dayanan bu özgürlüğün arkasında bireyin ve toplumun çıkarları itici güçtür.

3.6. Sürdürülebilirlik Açısından İslami Finans

Önceki bölümlerde, İslam'ın çevre ve onun korunması da dahil olmak üzere insan çevresinin tüm yönleriyle ilgilendiğini ve insanların ona fayda veya zarar vermek için gösterdiği her türlü çabanın dini bağlılıkla eşdeğer olduğu belirtilmiştir. Ayrıca bu düzen, çevrenin yaşamı sürdürmek için en önemli kaynak olduğu inancına dayanmaktadır. Çevre, dünyanın kullanabileceği tüm kaynakları, avantajları ve faydaları kapsayan kapsamlı bir kavramdır. Ekonomik açıdan bakıldığında insan emeğinin yanı sıra üretim ve kalkınmanın hayati bir bileşenidir (Ben Yacoub, 2022: 20-21).

İslam'ın savunduğu aynı iletişim ve sürdürülebilirlik ilkelerini bünyesinde barındıran sürdürülebilir kalkınmanın önemi burada başlamaktadır İslami ekonomik sistem, doğal kaynakların korunmasıyla ilgilenmemektedir. İslami finans bunların bakımı, sınıflandırılması ve uygulanması üzerinde yoğunlaşmaktadır (Muhammad, 2008: 114).

İslam ekonomisi ve finansı, çevrenin korunmasını çok önemli bir husus olarak görmektedir. İslami finansın bu tutumu, korumayı ve hasarı önlemeyi içeren çeşitli durumlarda açıkça görülmektedir. Başka bir deyişle, yatırıma ve kâra olanak sağlayacak şekilde tasarlanmış olup, kaynakların koruma çabasıyla korunmasını zorunlu kılmıştır. Ahlak ve ekonomi, ılımlılık ve iyi davranış kavramının açıkça ortaya çıktığı, dolayısıyla açık ihmale gerek olmayan İslam'ın ılımlılığına benzetilebilir. İslam, kapsamlı ve önemli bir düzenlemeyi hayata geçirmiştir (Shehata, 2001: 19).

İnsanın ihtiyaçlarını karşılamak için yeryüzüne kendisi de dahil olmak üzere Tanrı hakim olmuştur. Sonuç olarak birey, doğanın ve çevrenin korunmasına katkı sağlayan, faydalı ve zararsız faaliyetlerde bulunmalıdır. Sürdürülebilirlik, karar alma süreçlerinde herkesin söz sahibi olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. İslami kapsayıcılık ilkesi buna da yansımaktadır. Bu yaklaşım, çevresel bozulmayı önlerken yoksulluğu, eşitsizliği, adaletsizliği ve ayrımcılığı ele almak için kapsamlı yardım sağlamak da dahil olmak üzere herkesin sosyal değişime katılımının önemini vurgulamaktadır (Al-Balaa, 2012: 164-165).

3.7. Yeşil Tahvil

Yeşil tahviller, üretkenlik ve refah yaratmanın yanı sıra temiz enerjiye ve düşük karbon ekonomisine küresel geçişi hızlandırarak iklim değişikliğini hafifletmeye yönelik özümmler sunmaktadır. Yeşil tahvillerin kullanımı çevreye duyarlı projeleri finanse etmenin önemli bir yoludur ve iklim hasarının hafifletilmesinin maliyetine katkıda bulunmaktadır. Yeşil tahvillerin diğer finansal varlıklara benzer özellikleri, küresel kömür tüketimini azaltarak, fosil olmayan yakıtlardan elektrik üretimini artırarak ve karbondioksit emisyonlarını azaltarak sürdürülebilir bir ekonominin gelişmesine yardımcı olabilmektedir (Liu vd., 2021: 2; Hammoudeh vd., 2020: 1).

Avrupa Yatırım Bankası, 2007 yılında dünya çapında yeşil tahvil ihracına yönelik çığır açan bir girişim olan “İklim Farkındalık Tahvili’ni” piyasaya sürmüştür. Başlangıçta yenilenebilir enerji ve sürdürülebilir binaları finanse etmek amacıyla tasarlanan yeşil tahviller, artık düşük karbon amaçlı ihraç edilmektedir. Bu sayede borçlanma maliyetleri daha düşük, yatırımcıların sosyal sorumluluk sahibi yatırım yükümlölüklerini yerine getirmelerine yardımcı olmakta ve uzun vadeli iklim stratejilerinin uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Bu uygulama son yıllarda önemli bir büyüme kaydetmiştir. Bu hızlı gelişme özellikle 2014'ten bu yana artış göstermiştir (anakıoğlu, 2023: 547).

3.7.1. Yeşil Tahvil İlkeleri

Uluslararası Sermaye Piyasaları Birliği (ICMA) tarafından Ocak 2014'te yayınlanan Yeşil Tahvil İlkeleri, yeşil tahvil piyasasının bütünlüğünü ve şeffaflılığını korumayı amaçlamaktadır. Küresel olarak kabul edilen ilk ilkelerin, pazar büyümesi

için bir teşvik görevi gördüğü yaygın olarak kabul edilmektedir. Tahvillerin yeşil olarak etiketlenmesine yönelik bir dizi gönüllü yönerge sağlayarak, bu ilkeler tahvil piyasasının güvenilirliğini ve şeffaflığını büyük ölçüde artırmaktadır. ‘‘Yeşil Tahvil İlkeleri’’ olarak bilinen bu yıllık güncellemeler, yeşil tahvil ihracının dört temel yönünü kapsamaktadır (Naeem vd., 2021:1):

- Gelirlerin kullanımı,
- Projelerin seçimi ve değerlendirilmesi,
- Gelirin yönetimi ve
- Raporlama.

Aralık 2015’te, yatırımcı odaklı kar amacı gütmeyen bir kuruluş olan İklim Tahvili Girişimi, yeşil tahvillere yönelik bir başka uluslararası standart seti olan ‘İklim Tahvili Standartları’nı yayınlamıştır.

Hem Yeşil Tahvil İlkeleri hem de İklim Tahvili Standartları, gelirlerin yeşil projelere yatırılmasını gerektirmektedir. Yeşil Tahvil İlkeleri, dışarıdan doğrulama gerektiren İklim Tahvili Standartları kadar kapsamlı ve kapsayıcı değildir. ‘‘İklim Tahvili Standartları’’ standartlara uygunluğun sağlanması için bağımsız bir üçüncü taraf güvence sağlayıcısı veya denetçisini görevlendirirken, Yeşil Tahvil İlkeleri buna ilişkin herhangi bir hüküm içermemektedir. Yeşil Tahvil İlkeleri tüm yeşil tahvil türlerine uygulanabilirken, İklim Tahvili Standartları yalnızca karbon ve iklimle ilgili projeleri hedeflemeyi amaçlayan belirli tahviller için geçerlidir (Chen ve Zhao, 2021: 55). ABD, Çin ve Hindistan gibi ülkelerin yeşil tahvil standartlarını oluşturması, 2014’ten bu yana küresel yeşil tahvil piyasasının hızlı büyümesine katkıda bulunmuştur. Bu standartlar mevcut standartlardan ayrılmaktadır. İklim Tahvili Girişimi internet sitesine göre 2007’den 2023’e kadar toplam 2.287 trilyon ABD Doları tutarında yeşil tahvil ihraç edilmiştir (Çanakçıoğlu, 2023: 547).

3.7.2. Dünyada ve Türkiye’de Yeşil Tahvil

Yeşil tahviller, İsveç emeklilik fonlarının yöneticilerinin iklim değişikliğiyle mücadele etmek için yatırım yapma isteği üzerine gündeme gelmektedir (World Bank, 2019). 2007 yılında Avrupa Yatırım Bankası, "İklim Bilinci Tahvili" adıyla ilk yeşil tahvili ihraç etmektedir. Türkiye’de ilk yeşil tahvil, 2016 yılında Türkiye Sınai ve Kalkınma Bankası (TSKB) tarafından 300 milyon Amerikan doları

değerinde ve 5 yıl vadeli olarak piyasaya sürülmektedir. Küresel yeşil tahvil piyasasının son beş yıldaki gelişimi Tablo 3.1'de sunulmaktadır.

Tablo 3.1. Dünya Yeşil Tahvil İhraçları (2017-2021)

Yıl	Adet	Tutar (Milyar USD)
2017	1500	\$155,5
2018	1543	\$167,3
2019	1788	\$257,7
2020	1749	\$298,1
2021	2089	\$522,7

Kaynak: Climate Bonds Initiative Green Bonds Highlights (CBI)

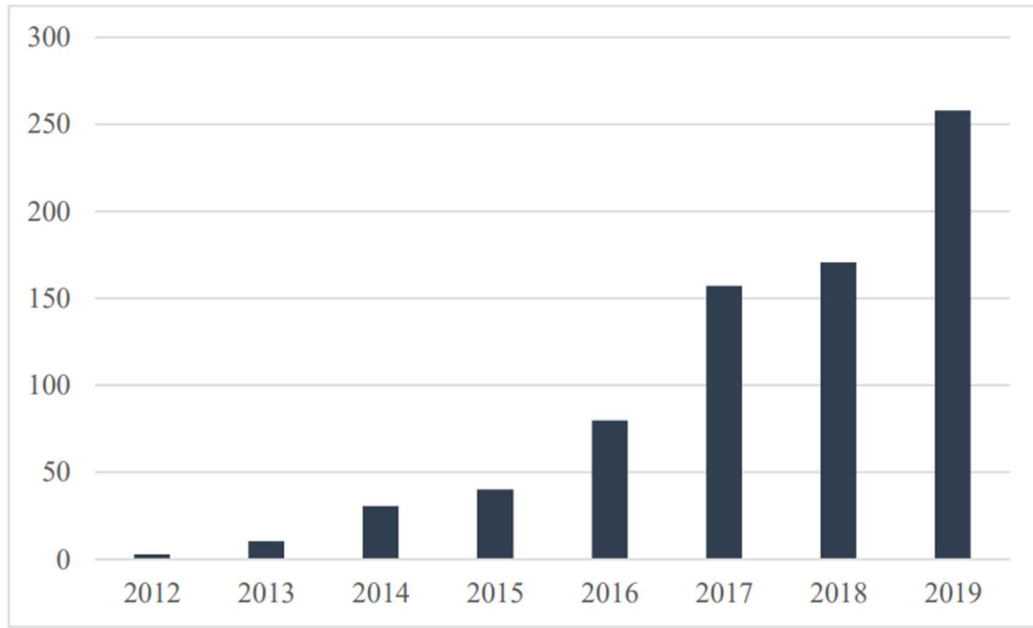
İlk ihracından günümüze kadar yeşil tahviller, tematik yapıları itibariyle temel işlevlerini korumaktadır; ancak küresel anlamda çeşitli özellikler ve ihraç uygulamalarıyla ortaya çıkmaktadır. Aşağıda bunlardan bazılarına örnek verilmektedir (Kandır & Yakar, 2017):

- ABD Hazinesi, 2009 yılında “Temiz Yenilenebilir Enerji Tahvilleri” (Clean Renewable Energy Bonds- CREBs) adıyla yeşil tahvil ihracı gerçekleştirmektedir. Geleneksel uygulamalardan farklı olarak, bu tahviller yatırımcısına dönemsel faiz ödemesi yerine vergi kredisi sağlamaktadır. Yatırımcı, bu krediyi vergi borçlarına mahsup edebilmektedir. İhraçla toplanan fonlar ise sadece rüzgar, güneş, biyokütle ve jeotermal enerji projelerinin finansmanında kullanılmaktadır. 2018 yıl başından itibaren bu tahviller yürürlükten kaldırılmaktadır.
- Avrupa Yatırım Bankası, 2007 ve 2009 yıllarında “İklim Farkındalık Tahvilleri” (Climate Awareness Bonds) adıyla, iki tertip halinde ve toplam ihraç tutarı 840 milyon Euro olacak şekilde yeşil tahvil ihraç etmektedir. Beş yıl vadeli olan bu tahvillerin dikkat çekici özelliği ise dönemsel faiz ödemelerinin bir endekse (FTSE4Good Environmental Leaders Europe 40 Index) bağlı olarak değişken getirili olmasıdır.
- 2008 yılında Dünya Bankası, İskandinav Bankası ile birlikte ilk tertibi 250 milyon Euro olan yeşil tahvil ihraç etmektedir. Bu tahvilin özelliği ise hedef kitlesinin kurumsal yatırımcılar olması ve

İsveç devlet tahvillerine nazaran %0,25 primli olarak satılmasıdır. Emeklilik fonları bu tahvile ilgi göstermektedir.

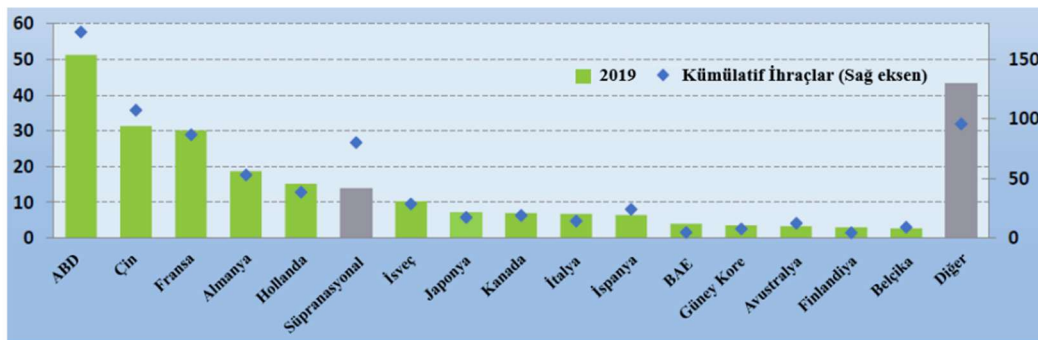
- Alman Breeze Finance şirketi, 2006 yılında 900 milyon Euro tutarında yeşil tahvil ihraç etmektedir. İhracın özelliği, varlığa dayalı (asset-backed) menkul kıymet şeklinde düzenlenmiş olmasıdır. Buna göre, Almanya’da faaliyet gösteren rüzgar santralleriyle bir varlık havuzu oluşturulmakta ve yatırımcılara ödenecek olan kupon ve anapara tutarı bu santrallerden üretilen enerjinin satışıyla karşılanmaktadır.

İhraç, yeşil sukuk kapsamında ifade edilen yapıya benzerlik göstermesi açısından oldukça ilgi çekici olmaktadır. Literatürde “Breeze Serisi” olarak adlandırılan bu tahvillerle ilgili detaylar şu şekilde ifade edilmektedir: Rüzgar santrallerinden elde edilen tutar, tahvillere faiz ve sermaye ödeyecek şekilde yapılandırılmaktadır ve bu yükümlülükler ödendikten sonra kalan bakiye CRC Breeze şirketinde kalmaktadır. Rüzgar her zamanki kadar sert esmese veya işletme ve bakım giderleri tahmin edilenden daha yüksek çıksa dahi, santraller tahvil sahiplerine ödenecek tutarı oluşturmaktadır. CRC Breeze portföyü, %8’lik beklenen yıllık getiri sağlamak ve bu oran kaldıraç yardımıyla %15’e kadar çıkarılmaktadır. Modelde Alman hükümetinin sübvansiyonları önemli bir destek olmaktadır. Zira Almanya, bir rüzgar santralının üretebileceği tüm elektriği 20 yıl boyunca garantili fiyattan satın alma taahhüdünde bulunmaktadır. Bu bağlamda hükümet, piyasada MW/saat fiyatı 30-70 Euro olan elektriği 83,6 MW/saat fiyatıyla satın alma sözü vermektedir (Croce, Kaminker, & Stewart, 2011).

Şekil 3. 1 Yıllık Toplam Yeşil Tahvil İhracı, Milyar USD

Şekil 3.1'de, yıllara göre yeşil tahvil ihrac miktarları sunulmaktadır. 2012 yılında 4,10 milyar USD olan ihrac hacmi, yıllar boyunca sürekli bir artış trendi göstermekte olup 2019 yılında, bir önceki yıla göre %51 artarak 257 milyar USD'ye ulaşmaktadır. CBI'nın 2019 yılı verilerine göre, bu dönemde 496 farklı ihraççı tarafından 1788 yeşil tahvil piyasaya sürülmektedir. Ayrıca, 250 yeni ihraççı pazara katılarak yaklaşık 67,8 milyar USD getiri sağlamaktadır. 2019 yılı hacmi, dünya genelinde gerçekleştirilen ihracın %45'ini oluşturan Avrupa pazarı tarafından büyük ölçüde yönlendirilmektedir ve bunu sırasıyla %25 ile Asya-Pasifik ve %23 ile Kuzey Amerika pazarları izlemektedir. Grafik 2.3'te de belirtildiği gibi, ABD, Çin ve Fransa en yüksek yeşil tahvil ihrac eden ülkeler olarak öne çıkmaktadır. Bu üç ülke, 2019 yılındaki küresel yeşil tahvil ihracının %44'ünü gerçekleştirmektedir. ABD'li ihraççılar toplamda 51,3 milyar USD ile pazara katkıda bulunurken, Çin ve Fransa sırasıyla 31,3 milyar USD ve 30,1 milyar USD ihrac gerçekleştirmektedir.

Şekil 3. 2 En Çok Yeşil Tahvil Eden 15 Ülke, Milyar USD

Sektörün önde gelen ihraççıları arasında Çok Taraflı Kalkınma Bankaları, Avrupa Yatırım Bankası, Dünya Bankası, ABD hükümetinin desteklediği Federal Ulusal Mortgage Birliği (Fannie Mae), China's Industrial Bank, HSBC ve çeşitli Avrupa kamu kurumları bulunmaktadır (Borremans, 2020).

Avrupa Birliği'nin 2015 Paris İklim Anlaşması'nda belirlenen 2030 yılı emisyon hedeflerine ulaşmak için sadece Avrupa'nın yılda yaklaşık 180 milyar Euro (203 milyar USD) ek yatırıma ihtiyaç duyduğu göz önüne alındığında, yeşil tahvil piyasasının büyümesi beklenmektedir. Ancak, şu an itibarıyla yeşil tahviller, 100 trilyon doları aşan küresel tahvil piyasasının küçük bir kısmını oluşturmaktadır (Pronina, 2019). Ayrıca, Avrupa İstikrar Mekanizması, 2020 yılında Covid-19 pandemisinin etkilerini hafifletmek amacıyla 750 milyar Euro'luk bir kurtarma paketi oluşturmuştur. Bu fonun %30'undan fazlası yeşil projelere tahsis edilmektedir (Khanniche, 2020).

Türkiye'deki ilk yeşil tahvil ihracı, Mayıs 2016'da gerçekleştirilmiştir. Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (TSKB), 300 milyon USD değerinde ve 5 yıl vadeli yeşil tahvil ihraç etmiştir. Bu ihraç, toplamda 13 katı talep (yaklaşık 4 milyar USD) görmüştür. Taleplerin %44'ü İngiltere'den, %39'u Kıta Avrupası'ndan, %9'u ABD'den ve %8'i Asya ile Orta Doğu'dan gelmiştir (TSKB, 2016).

Türkiye'nin yeşil tahvil piyasası nispeten yenidir ve bu nedenle ihraç hacmi henüz istenen seviyelerde değildir. Ancak, önümüzdeki yıllarda yeşil tahvil piyasasının büyümesiyle birlikte Türkiye'deki ihraç hacminin ve piyasa derinliğinin artması beklenmektedir. Bugüne kadar gerçekleştirilen yeşil tahvil ihraçlarından bazıları Tablo 3.2'de gösterilmektedir. Elde edilen veriler (örneğin Bloomberg L.P.) yeşil tahvilleri kategorize etme konusunda metodolojik farklılıklar gösterdiği ve piyasa derinliği yeterli olmadığı için tüm ihraçlar tam olarak listelenememektedir. Tabloya göre, Türkiye'de ihraç edilen toplam yeşil tahvil hacmi 15,4 milyar TL'dir (12/12/2020 tarihli TCMB döviz alış kuru baz alınarak). Bu rakamın büyük bir kısmı 2020 yılında yapılan ihraçlardan oluşmaktadır. Yeşil tahvillerin çoğu bankalar tarafından ihraç edilmekte, ancak özel şirketler de piyasada yer almaktadır. 2016-2020 yılları arasında yapılan ihraçlar ağırlıklı olarak USD cinsinden olup, bu ihraçlarda vadelerin aritmetik ortalaması 6,4 yıl olmaktadır. TL cinsinden yapılan ihraçlarda ise vadelerin aritmetik ortalaması 2,75 yıl olarak kaydedilmiştir.

Tablo 3.2. Yeşil tahvil ihraç eden şirketler ve ihraç tutarları.

Firma Adı	Tarihi	Tutar	Sektör
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	12.05.2016	300.000.000 USD	Finans
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	1.05.2017	150.000.000 USD	Finans
Türkiye İş Bankası A.Ş.	21.08.2019	50.000.000 USD	Finans
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	20.12.2019	50.000.000 USD	Finans
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	21.01.2020	50.000.000 USD	Finans
Vestel	10.07.2020	100.000.000,50 TL	İmalat
Vakıfbank	08.12.2020	750.000.000 USD	Finans
Arçelik	20.05.2021	350.000 EURO	İmalat
QNB Finansbank	11.06.2021	50.000.000 USD	Finans
Aydem Enerji	27.07.2021	750.000.000 USD	Enerji
Vakıfbank	10.09.2021	500.000.000 USD	Finans

Kaynak: Dumlu ve Keleş, 2023

2017 yılında TSKB, dünya genelinde bir ilk olarak "sermaye benzeri yeşil tahvil" ihraç etmiştir. Bu ihraca en yüksek talep %63 oranıyla İngiltere'den, %20 oranıyla Avrupa'dan gelmiştir (TSKB, 2017). Özel şirketlerin ihraç ettiği yeşil tahvillerde, fonlar genellikle şehir hastaneleri ve kamu binalarının sürdürülebilirlik projeleri için kullanılmaktadır. Örneğin, Rönesans Holding'in ihraç ettiği Euro cinsinden yeşil tahvil, Elazığ Şehir Hastanesi'nin inşaat finansmanında kullanılmak üzere tahsis edilmiştir. Bu ihraç, özel satış yöntemiyle gerçekleştirilmiş olup, yatırımcılar yabancı kuruluşlardır (Bloomberg L.P., 2018). Ayrıca, uluslararası piyasalarda TL cinsinden ihraç edilmiş ve yeşil etiket taşıyan 14 adet tahvil bulunmaktadır. İlk ihraç 2014 yılında gerçekleştirilmiş olup, 2018 yılına kadar toplam hacim yaklaşık 1,7 milyar TL'ye ulaşmıştır (Baysan, 2019, s. 57).

2.8. Yeşil Sukuk

2.8.1. Sukuk Kavramı

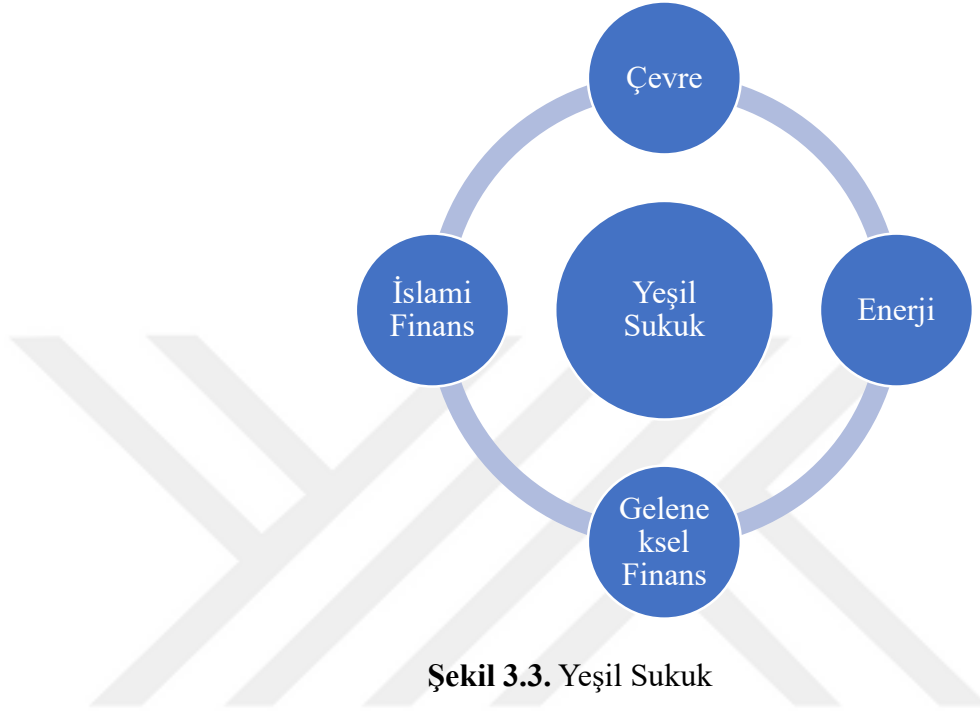
Sukuk, Arapça kökenli bir kavram olup, sertifikalar anlamına gelmektedir. Bu belgeler, bir varlık, hak veya hizmetin menkul kıymetleştirilmesiyle yatırımcılara eşit haklar sunmaktadır. İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) sukuk kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: “Sukuk, mevcut mal, menfaat veya hizmet şeklindeki varlıklar üzerindeki mülkiyet veya belirli bir proje ya da yatırım faaliyetinde payları temsil eder şekilde eşit değerde ihraç edilen sertifikalardır” (TKBB, 2019, s. 460). Sukuk, finansal yapısı itibarıyla tahvillere benzerlik göstermekte ancak birçok açıdan farklılık arz etmektedir. En bariz fark şudur: Sukuk, bir varlığın mülkiyetini temsil ederken, geleneksel tahviller ihraççının finansal riskini temsil etmektedir. Bu sebeple, sukuk bir borç aracı olmaktan ziyade yatırım aracı olarak değerlendirilmektedir. Çünkü sukuk, dayanak varlıkların oluşturduğu nakit akışını paylaşıırken, geleneksel tahviller ihraççının finansal performansına bağlı olarak dönemsel faiz geliri sağlamaktadır. Bu bağlamda, geleneksel tahvil ve bonolardan farklı olarak sukukta getiri ve anapara garantisi bulunmamaktadır. Sukukun getirisi dayanak varlıkların ürettiği gelire bağlıdır; dayanak varlık gelir üretmediğinde veya yok olduğunda (örneğin doğal afet nedeniyle), yatırımcı hem getiri sağlayamaz hem de anaparasından zarar edebilir.

Sevinç (2013, s. 78-100), sukuk ve Türkiye’nin ihraç ettiği Eurobondlardan eşit ağırlıkta iki portföy oluşturarak, bu portföylerin riske maruz değerlerini hesaplamış ve karşılaştırmıştır. Araştırma sonucunda, sukuk portföyünün riske maruz değerinin Eurobond portföyüne kıyasla daha düşük olduğunu belirlemiştir. Bu bulguya dayanarak, sukukun genel yapısını inceleyerek, sukukların tahvillere göre daha az riskli bir yatırım aracı olduğunu öne sürebiliriz.

3.8.2. Yeşil Sukuk Kavramı

Yeşil sukuk, sermaye piyasasındaki fonların sürdürülebilir gereksinimlerini karşılamak, iklim değişikliği ile mücadele etmek ve çevresel olarak sürdürülebilir projelere orta ve uzun vadeli finansman sağlamak amacıyla ihraç edilen menkul kıymetlerdir. Bu yapı, yeşil projeler veya varlıkların menkul kıymetleştirilmesi ile elde edilen dönemsel ödemeleri kapsamaktadır. İslami finans ve çevre etiğinin

ekolojik çözümlerinin sermaye piyasasına entegre edilmesi olarak değerlendirilebilecek olan yeşil sukuk, yeşil tahvil prensiplerine uygun olup, İslami finans ilkeleriyle de uyumludur. Ayrıca, yeşil sukuk hem yeşil tahvil, hem diğer sukuk türleri (yeşil olmayan sukuk), hem de konvansiyonel finans yatırımcılarını çekerek geniş bir yatırımcı kitlesine hitap etmektedir.

Şekil 3.3. Yeşil Sukuk

Yeşil finans, sosyal sorumluluk, kapsayıcı refah, çevresel duyarlılık ve sürdürülebilir büyümeyi teşvik ederek İslami finansın değerleriyle örtüşmektedir. Yeşil projeler, enerjinin çevre dostu yöntemlerle üretilip sağlanmasını içerir. Bu bağlamda, yeşil sukukun çevre, enerji, geleneksel ve İslami finansın kesişim noktasında yer aldığını söyleyebiliriz (Grafik 3.11). Yeşil sukuk, geleneksel ve İslami finans yatırımcılarının yanı sıra "yeşil yatırımcılara" da hitap ederek daha geniş ve çeşitlendirilmiş bir yatırımcı kitlesine sahiptir. Bu yenilikçi ürün, klasik sukuk yatırımcıları için de yeni bir finansal varlık sınıfı sunmaktadır.

Yıllar içinde yeşil sukukla ilgili önemli dönüm noktaları şu şekildedir (Aassouli, Asutay, Mohieldin, & Nwokike, 2018, s. 16):

- 2012 yılında Avustralyalı şirketler (Solar Guys International ve Mitabu), Endonezya'daki 50 Megavatlık bir PV projesinin finansmanı için 100 milyon USD değerinde sukuk ihraç etmiştir.
- 2012 yılında Fransız Orasis şirketi, güneş enerjisi projelerinin finansmanı için sukuk ihraç etmiştir.

- 2012 yılında Birleşik Arap Emirlikleri'nde, yeşil sukuk standardizasyonu ve farkındalığını artırmak ve ihraçların iklim tahvili standartlarında yapılmasını sağlamak amacıyla Yeşil Sukuk Çalışma Grubu kurulmuştur.
- 2014'te Malezya, sürdürülebilir ve sorumlu yatırım (SRI) girişimlerinin finansmanını kolaylaştırmak için çevre ve sosyal unsurları içeren SRI sukuk çerçeve mevzuatını yürürlüğe koymuştur.
- 2017'de Malezyalı Tadau Enerji, Malezya'nın ilk yeşil sukukunu ihraç etmiş olup, ihraç tutarı 250 milyon MYR ve vadesi 2-16 yıl olarak belirlenmiştir.

2.8.3. Yeşil Sukukun Kullanımı

2007 yılında Avrupa Yatırım Bankası (AYB) tarafından ihraç edilen “iklim bilinci tahvili”, dünya çapında ilk yeşil tahvil olarak kabul edilmektedir. 2013 yılına gelindiğinde, çeşitli şirketler ve bankaların bu tür tahvillere yönelmesiyle birlikte yatırımcıların ve tahvil sahiplerinin sayısında büyük bir artış görülmüştür. İlk kurumsal yeşil tahviller, 2013 yılında Bank of America, Fransız elektrik firması EDF ve İsveçli emlak şirketi Vasakronan tarafından piyasaya sürülmüştür. 2014 yılında ise Toyota, elektrikli ve hibrit araç yatırımları için menkul kıymet satışından elde edilen gelirleri kullanarak, yeşil tahvillerin varlığa dayalı menkul kıymetlerde de kullanılmasına öncülük etmiştir (Baysan, 2019).

2015 yılında, taşımacılık sektöründe 'Transport for London' 400 milyon sterlin, atık yönetimi alanında ise Fransız geri dönüşüm firması Paprec 480 milyon Euro değerinde yeşil tahvil çıkarmıştır. Bu durum, 2015 yılında taşımacılık ve atık yönetimi sektörlerini, kamu hizmetleri ve gayrimenkul sektörlerinin önüne geçirmiştir. 2016 yılında Apple, enerji verimliliği ve yeşil malzeme yatırımları için 1,5 milyar dolar değerinde tahvil ihraç ederek, yeşil tahvil ihraç eden ilk teknoloji firması olmuştur. Bu tahvil 7 yıl vadeli olup %2,85 kupon faiz oranına sahiptir. Apple, elektrik üretiminde bir geçmişi olmadan yeşil tahvil çıkaran tek şirkettir (Baysan, 2019).

Aralık 2016'da Polonya, yenilenebilir enerji, ağaçlandırma, sürdürülebilir tarım ve temiz ulaşım projeleri için 750 milyon Euro değerinde tahvil ihraç ederek, yeşil devlet tahvili çıkaran ilk ülke olmuştur. Ocak 2017'de Fransa, “iklim için enerji geçişi” etiketi altında 7,5 milyar Euro değerinde yeşil tahvil ihraç etmiştir.

Yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği için ayrılan yeşil tahvillerin tutarı, 2010 yılında yaklaşık 4,3 milyar dolar iken, 2017 yılında yaklaşık 97,8 milyar dolara ulaşmıştır. Bu tahvillerin bir kısmı İklim Tahvilleri Girişimi kapsamında kullanılmıştır. Fransa'da 2010'dan 2019'a kadar yeşil tahvil ile finanse edilen yenilenebilir enerji yatırımlarında %55 artış olmuştur (Tolliver vd., 2020).

2018 yılı itibarıyla yeşil tahvil piyasasında; Amerika Birleşik Devletleri 134 milyar dolar ve 63 ihraççı ile %20 pazar payına sahiptir. Çin, 31 milyar dolar ve 69 ihraççı ile %18'lik pazar payına, Fransa ise 14 milyar dolar ve 12 ihraççı ile %8'lik pazar payına sahiptir. Almanya, 7,6 milyar dolar ve 6 ihraççı ile %5'lik pazar payına sahip olup dördüncü sırada yer almaktadır. Hollanda, 7,4 milyar dolar ve 6 ihraççı ile %4'lük pazar payına sahip olarak beşinci sırada bulunmaktadır.

Yeşil tahviller, çevre dostu projeler için ihraç edilerek çevre kirliliğini azaltmaya yardımcı olur. Ayrıca, küresel ısınma ve iklim değişikliğiyle mücadelede önemli bir rol oynar, sürdürülebilirliği ve enerji güvenliğini destekler.

4. SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMADA İSLAMİ FİNANS ÜRÜNLERİNİN ETKİSİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

4.1. Araştırmanın Amacı

İslami finans ürünleri, geleneksel bankacılık sistemlerinin temeli faizsiz bankacılık sistemi üzerine kurulu bir yapı göstermektedir. Bu nedenle sürdürülebilir kalkınmada İslami finans ürünlerinin önemli bir etkisi bulunmaktadır. Araştırmada 10 İslami banka yöneticisi ile derinlemesine görüşme yapılarak sürdürülebilir kalkınmanın İslami finans ürünleri üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

4.2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Geleneksel finans sistemlerinin sürdürülebilir kalkınma projelerinde bazı kısıtlamalar ve zorluklarla karşılaştığı bilinmektedir. Bu bağlamda, İslami finans ürünleri, faizsiz bankacılık ilkesi ve etik finansman yapıları ile sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmada alternatif ve tamamlayıcı bir rol üstlenmektedir. İslami finansın temel prensipleri, çevresel ve sosyal sorumlulukla uyumlu olup, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen projelere uygun finansman çözümleri sunmaktadır. Ancak, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkileri konusunda yeterli akademik çalışma ve veri bulunmamaktadır. Bu araştırma, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek, literatürdeki bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma projelerine sağladığı finansman desteği, ekonomik büyümeyi teşvik etmekte ve istihdam yaratmaktadır. Bu, ekonomik kalkınma üzerinde doğrudan ve dolaylı olumlu etkiler yaratmaktadır. İslami finansın çevre dostu projeleri desteklemesi, karbon emisyonlarının azaltılmasına ve doğal kaynakların korunmasına katkıda bulunmaktadır. Bu, küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. İslami finans ürünleri, sosyal adalet ve refahı teşvik etmektedir. Eğitim, sağlık ve altyapı gibi sosyal projelere sağlanan finansman, toplumsal kalkınmayı desteklemekte ve yaşam kalitesini artırmaktadır. Faizsiz bankacılık ilkesi üzerine kurulu olan İslami finans ürünleri, geleneksel finansman yöntemlerine alternatif olarak yenilikçi ve etik çözümler sunmaktadır. Bu, finansal piyasaların çeşitlenmesine ve daha kapsayıcı hale gelmesine katkı sağlamaktadır.

4.3. Araştırmanın Evreni

Bu araştırmanın evreni, sürdürülebilir kalkınma projelerinde aktif olarak yer alan ve İslami finans ürünlerini kullanan finans kurumları ve bu kurumların yöneticilerinden oluşmaktadır. Araştırma, özellikle İslami bankalarda görev yapan yöneticilerin deneyim ve görüşlerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, 15 İslami banka yöneticisi ile yapılacak derinlemesine görüşmeler, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini anlamak için kullanılacaktır. Yöneticilerin seçimi, sürdürülebilir kalkınma ve İslami finans alanında bilgi ve deneyim sahibi olmalarına göre yapılmaktadır. Görüşmeler aracılığıyla, İslami finans ürünlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlardaki etkileri derinlemesine incelenecektir. Bu yöneticilerin, İslami finans ürünlerinin avantajları, dezavantajları ve sürdürülebilir kalkınma projelerine katkıları hakkındaki görüşleri, araştırmanın temel veri kaynaklarını oluşturacaktır. Araştırma evreninin bu şekilde belirlenmesi, elde edilecek verilerin geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

4.4. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, veri toplama araçları olarak yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği ve doküman analizi kullanılmaktadır. Bu araçlar, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini anlamak ve değerlendirmek amacıyla seçilmektedir.

Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği, araştırmanın ana veri toplama aracı olarak kullanılmaktadır. Bu teknik, araştırmanın hedef kitlesi olan 10 İslami banka yöneticisi ile birebir görüşmeler yapmayı içermektedir. Görüşmeler, önceden belirlenmiş açık uçlu sorular çerçevesinde gerçekleştirilmekte ve katılımcıların detaylı görüş ve deneyimlerini paylaşmalarına olanak tanımaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler, esnek yapısı sayesinde katılımcıların özgün görüşlerini ve deneyimlerini ortaya koymalarına imkan vermekte, aynı zamanda araştırma sorularına odaklanmayı sağlamaktadır. Görüşmelerde kullanılacak sorular, İslami finans ürünlerinin ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlardaki etkilerini anlamaya yönelik olarak hazırlanmaktadır. Görüşmelerin ses kayıtları alınarak, daha sonra transkribe edilmekte ve tematik analiz yapılmaktadır.

Doküman analizi ise, araştırmanın tamamlayıcı veri toplama aracı olarak kullanılmaktadır. Bu yöntemde, İslami finans ve sürdürülebilir kalkınma ile ilgili

literatür, raporlar, yıllık faaliyet raporları, sürdürülebilirlik raporları ve diğer ilgili dokümanlar incelenmektedir. Doküman analizi, mevcut bilgilerin ve verilerin sistematik bir şekilde değerlendirilmesini sağlayarak, görüşmelerden elde edilen verilerle karşılaştırma ve destekleme imkanı sunmaktadır. Bu yöntem, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini daha geniş bir perspektiften değerlendirmeye yardımcı olmaktadır.

Katılımcılara yöneltilen sorular şu şekildedir:

1. İslami finans alanında ne kadar süredir çalışıyorsunuz ve hangi pozisyonlarda görev aldınız?
2. İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma projelerindeki rolü hakkında genel görüşleriniz nelerdir?
3. Bankanızda hangi İslami finans ürünleri kullanılmaktadır ve bu ürünler sürdürülebilir kalkınma projelerinde nasıl uygulanmaktadır?
4. İslami finans ürünlerinin, finanse edilen projelerin ekonomik kalkınmaya katkıları nelerdir?
5. İslami finans ürünlerinin, toplumsal kalkınma ve sosyal adalet üzerindeki etkileri nelerdir?
6. İslami finans ürünleri, çevre dostu projelerin finansmanında nasıl bir rol oynamaktadır?
7. İslami finans ürünlerinin, geleneksel finans ürünlerine göre avantajları ve dezavantajları nelerdir?
8. İslami finansman kullanılarak başarılı bir şekilde gerçekleştirilen sürdürülebilir kalkınma projelerine örnekler verebilir misiniz?

4.5. Verilerin Analizi

Görüşmelerin ses kayıtları alınmakta ve ardından bu kayıtlar transkribe edilmektedir. Transkripte edilen metinler, analiz için hazırlanmakta ve her bir metin detaylı olarak incelenmektedir. Görüşme metinleri, tematik analiz yöntemi kullanılarak kodlanmaktadır. Bu süreçte, metinlerde tekrar eden temalar ve kavramlar belirlenmekte ve bu temalar etrafında kodlar oluşturulmaktadır. Kodlama işlemi, araştırmanın temel sorularına yanıt verecek şekilde yapılmaktadır.

Kodlama işlemi tamamlandıktan sonra, benzer kodlar bir araya getirilerek ana temalar ve alt kategoriler oluşturulmaktadır. Bu temalar ve kategoriler, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini çeşitli boyutlarıyla

(ekonomik, sosyal, çevresel) ortaya koymaktadır. Temalar ve kategoriler, araştırma sorularına yanıt verecek şekilde düzenlenmekte ve yorumlanmaktadır.

4.6. Bulgular

4.6.1. Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Katılımcılara ait demografik özellikler aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4.1 Katılımcılara Ait Demografik Özellikler

Katılımcı Kodu	Pozisyon	Çalışma Süresi (Yıl)	Eğitim Seviyesi	Banka Türü	İlgili Projelerden Sorumluluk Durumu	Cinsiyet	Yaş
K1	Genel Müdür Yardımcısı	15	Yüksek Lisans	Katılım Bankası	Yüksek	Erkek	45
K2	Proje Yöneticisi	8	Lisans	Katılım Bankası	Orta	Kadın	34
K3	Finans Müdürü	10	Yüksek Lisans	İslami Finans Kurumu	Yüksek	Erkek	38
K4	Operasyon Müdürü	12	Doktora	Katılım Bankası	Düşük	Kadın	42
K5	Şube Müdürü	7	Lisans	Katılım Bankası	Orta	Erkek	36
K6	Kredi Yöneticisi	9	Yüksek Lisans	Katılım Bankası	Yüksek	Kadın	40
K7	Pazarlama Müdürü	6	Lisans	Katılım Bankası	Orta	Erkek	33
K8	Araştırma Direktörü	14	Doktora	Katılım Bankası	Yüksek	Kadın	48

K9	Yatırım Uzmanı	5	Yüksek Lisans	Katılım Bankası	Düşük	Erkek	31
K10	Şube Müdürü	11	Lisans	Katılım Bankası	Orta	Erkek	39

Tablo, İslami finans bankalarında çalışan 10 yöneticinin demografik özelliklerini göstermektedir. Cinsiyet dağılımına baktığımızda, 7 erkek ve 3 kadın yönetici bulunmaktadır. Bu dağılım, İslami finans sektöründe yönetici pozisyonlarında erkeklerin daha fazla temsil edildiğini göstermektedir.

Katılımcıların yaş aralığı 31 ile 48 arasında değişmektedir ve ortalama yaş 38.6'dır. Bu yaş aralığı, genellikle orta yaş grubunda yoğunlaşmaktadır ve sektörün deneyimli yöneticiler tarafından yönetildiğini göstermektedir. Çalışma süreleri ise 5 ile 15 yıl arasında değişmektedir ve ortalama çalışma süresi 9.7 yıldır. Bu durum, katılımcıların sektörde uzun yıllar deneyim kazandıklarını ve önemli bir bilgi birikimine sahip olduklarını göstermektedir.

Eğitim seviyelerine bakıldığında, 6 katılımcı yüksek lisans mezunu, 4 katılımcı lisans mezunu ve 2 katılımcı doktora mezunudur. Yöneticilerin büyük çoğunluğunun yüksek lisans mezunu olması, yüksek eğitim seviyesine sahip olduklarını göstermektedir.

Katılımcıların çalıştıkları banka türleri incelendiğinde, 7 katılımcının katılım bankalarında, 3 katılımcının ise İslami finans kurumlarında çalıştığı görülmektedir. Bu durum, katılım bankalarının İslami finans sektöründe daha yaygın olduğunu göstermektedir.

İlgili projelerden sorumluluk durumlarına baktığımızda, 4 katılımcının yüksek, 4 katılımcının orta ve 2 katılımcının düşük düzeyde sorumluluk taşıdığı görülmektedir. Bu, katılımcıların yarısının yüksek veya orta düzeyde sorumluluk taşıdığını ve projelerin yönetiminde aktif roller üstlendiklerini göstermektedir.

4.6.2. Araştırmanın Tema ve Kodları

Tema ve kodlara ait oluşturulan tablo aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 4. 2 Araştırmanın Tema ve Kodları

Tema	Kodlar
------	--------

Ekonomik Etkiler	- Ekonomik büyüme - İstihdam yaratma
Sosyal Etkiler	- Eğitim projeleri - Sosyal adalet
Çevresel Etkiler	- Karbon emisyonlarının azaltılması - Yenilenebilir enerji projeleri
Avantajlar ve Dezavantajlar	- Faizsiz finansman - Düşük finansal risk - Yüksek maliyetler - Karmaşık düzenlemeler

Araştırmada kullanılan tema ve kodlar, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini farklı boyutlarda incelemektedir. Bu temalar ve kodlar, İslami finansın ekonomik, sosyal ve çevresel alanlardaki etkilerini ve bu finansman yöntemlerinin avantajları ile dezavantajlarını detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır.

İlk tema olan "Ekonomik Etkiler" kapsamında iki ana kod bulunmaktadır. Bunlardan ilki, "Ekonomik büyüme" kodudur. İslami finans ürünlerinin kullanımı, ekonomik büyümeyi teşvik etmekte ve kalkınma projelerine finansman sağlayarak ekonomik faaliyetleri artırmaktadır. Bu durum, genel ekonomik performansın iyileşmesine katkıda bulunmaktadır. İkinci kod olan "İstihdam yaratma" ise, İslami finansmanın yeni projelerin hayata geçirilmesini sağlaması ve bu yolla iş olanakları yaratarak istihdamı artırması anlamına gelmektedir. Bu, işsizliğin azalmasına ve ekonomik refahın artmasına yardımcı olmaktadır.

İkinci tema olan "Sosyal Etkiler" iki ana kodla temsil edilmektedir. İlk kod, "Eğitim projeleri"dir. İslami finans ürünleri, eğitim projelerinin finansmanında kullanılmakta ve eğitim seviyesinin yükseltilmesine katkıda bulunmaktadır. Bu, toplumsal kalkınmanın önemli bir bileşenidir. İkinci kod olan "Sosyal adalet" ise, İslami finansın adil ve etik finansman ilkeleri doğrultusunda sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı olduğunu göstermektedir. Bu, toplumdaki eşitsizliklerin azaltılmasına ve daha adil bir gelir dağılımına katkı sağlamaktadır.

Üçüncü tema olan "Çevresel Etkiler" iki kodla ele alınmaktadır. İlk kod, "Karbon emisyonlarının azaltılmasıdır. İslami finansman, çevre dostu projeleri destekleyerek karbon emisyonlarının azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Bu, küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. İkinci kod olan "Yenilenebilir enerji projeleri" ise, İslami finans ürünlerinin

yenilenebilir enerji projelerine finansman sağlayarak temiz enerji üretimini teşvik ettiğini göstermektedir. Bu durum, fosil yakıtlara bağımlılığı azaltmakta ve çevre dostu enerji kaynaklarının kullanımını artırmaktadır.

Son tema olan "Avantajlar ve Dezavantajlar" altında dört ana kod bulunmaktadır. "Faizsiz finansman" kodu, İslami finansın temel ilkelerinden biri olan faizsiz finansmanın, projelerin daha etik ve adil bir şekilde finanse edilmesini sağladığını göstermektedir. Bu, faiz yükünden kaynaklanan maliyetlerin azalmasına yardımcı olmaktadır. "Düşük finansal risk" kodu ise, İslami finans ürünlerinin risk paylaşımına dayalı yapıları sayesinde finansal riskleri azalttığını ifade etmektedir. Bu durum, finansal istikrarın artırılmasına katkı sağlamaktadır. Öte yandan, "Yüksek maliyetler" kodu, İslami finansmanın bazen geleneksel finansman yöntemlerine göre daha yüksek maliyetli olabileceğini ve projelerin finansman maliyetlerini artırabileceğini belirtmektedir. Son olarak, "Karmaşık düzenlemeler" kodu, İslami finans ürünlerinin uygulanmasında karşılaşılan karmaşık düzenlemeler ve yasal gerekliliklerin, finansman süreçlerini zorlaştırabileceğini ve zaman alıcı olabileceğini göstermektedir.

4.6.2.1. Ekonomik Etkiler

Katılımcıların ekonomik etkiler ile ilgili görüşleri aşağıda ifade edilmektedir.

"İslami finans ürünleri, ekonomik büyümeyi teşvik ediyor ve kalkınma projelerine önemli ölçüde finansman sağlıyor. Faizsiz finansman modeli, projelerin daha sürdürülebilir ve etik bir şekilde finanse edilmesine olanak tanıyor." (K1, Genel Müdür Yardımcısı)

"İslami finansman, yeni projelerin hayata geçirilmesini sağlayarak iş olanakları yaratıyor ve istihdamı artırıyor. Bu, işsizlik oranlarının düşmesine ve ekonomik refahın artmasına katkıda bulunuyor." (K2, Proje Yöneticisi)

"İslami finansman yoluyla finanse edilen projeler, yerel ekonomilere olumlu etkilerde bulunuyor. Bu projeler, yerel işletmeleri destekliyor ve ekonomik kalkınmayı hızlandırıyor. Özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) İslami finansman sayesinde büyüme fırsatı buluyor." (K3, Finans Müdürü)

"İslami finans ürünleri, ekonomik kriz dönemlerinde finansal istikrar sağlıyor ve riskleri daha iyi yönetiyor. İslami finansman modelleri, risk paylaşımına

dayalı olduğu için, finansal krizlere karşı daha dayanıklı ve bu durum ekonomik istikrarı artırıyor." (K4, Operasyon Müdürü)

"İslami finans ürünleri, ekonomik kalkınmayı teşvik ederken aynı zamanda etik ve sosyal sorumluluk ilkelerine uygun hareket ediyor. İslami finansman, hem ekonomik büyümeyi hem de toplumsal refahı artıran bir araç olarak önemli bir rol oynuyor." (K5, Şube Müdürü)

"İslami finansman, uzun vadeli projelere destek sağlayarak sürdürülebilir ekonomik büyümeye katkı sağlıyor. Bu tür finansman, kısa vadeli kazançlardan ziyade uzun vadeli ekonomik istikrarı hedefliyor." (K6, Kredi Yöneticisi)

"Yenilikçi İslami finans ürünleri, özellikle yeşil enerji ve teknoloji projelerinde ekonomik büyümeyi destekliyor. Bu, hem ekonomik kalkınmayı hem de çevresel sürdürülebilirliği artırıyor." (K7, Pazarlama Müdürü)

"İslami finans, adil gelir dağılımını teşvik ediyor ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına yardımcı oluyor. Bu, sosyal refahın artırılmasına ve ekonomik kalkınmanın daha geniş tabanlı olmasına katkı sağlıyor." (K8, Araştırma Direktörü)

İslami finans ürünleri, ekonomik büyümeye ve kalkınmaya önemli katkılar sağlamaktadır. Faizsiz bankacılık ilkesi, borç yükünü hafifleterek yatırımcıların ve girişimcilerin daha fazla proje hayata geçirmesine olanak tanımaktadır. Chapra (2008), İslami finansın ekonomik kalkınma üzerindeki etkilerini inceleyerek, bu sistemin kaynakların daha verimli ve adil bir şekilde dağıtılmasını teşvik ettiğini belirtmektedir. Faizsiz finansman modeli, ekonomik istikrarı desteklerken, uzun vadeli yatırımları teşvik etmektedir.

İslami finans, yeni projelerin finanse edilmesini sağlayarak iş olanakları yaratmakta ve istihdamı artırmaktadır. Bu durum, işsizlik oranlarının düşmesine ve ekonomik refahın artmasına katkıda bulunmaktadır. Obaidullah ve Khan (2008), İslami mikrofinansın özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamaktadır. Mikrofinansman, girişimcilik faaliyetlerini desteklemekte ve geniş ölçüde istihdam yaratmaktadır. İslami finansman modelleri, risk paylaşımına dayalı olduğu için finansal krizlere karşı daha dayanıklıdır ve bu durum ekonomik istikrarı artırmaktadır. Ahmed (2010), İslami finans sisteminin kriz dönemlerinde bile finansal istikrarı koruma yeteneğine sahip olduğunu belirtmektedir. Faizsiz finansman, spekülasyon yatırımları azaltarak daha sürdürülebilir bir finansal yapı sağlamaktadır. İslami finans ürünleri, yenilikçi projelere ve uzun vadeli yatırımlara olanak tanımaktadır. Bu, ekonomik çeşitliliği

ve sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmektedir. Mirakhor ve Iqbal (2007), İslami finansın, yenilik ve girişimcilik için uygun bir ortam yarattığını vurgulamaktadır. Risk paylaşımı ve faizsiz finansman, yatırımcıların uzun vadeli projelere daha fazla odaklanmasını sağlamaktadır.

İslami finans ürünleri, adil gelir dağılımını teşvik ederek ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Bu, sosyal adaletin sağlanmasına ve toplumsal refahın artmasına katkıda bulunmaktadır. Asutay (2007), İslami finansın sosyal adalet ve ekonomik eşitlik sağlamadaki rolünü vurgulamaktadır. Faizsiz model, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltarak daha kapsayıcı bir ekonomik büyümeye katkı sağlar. İslami finans ürünleri, ekonomik büyüme, istihdam yaratma, finansal istikrar, yenilik ve yatırım artışı, ve adil gelir dağılımı gibi alanlarda önemli katkılar sağlamaktadır. Literatür, bu finansman modelinin uzun vadeli sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen güçlü bir araç olduğunu göstermektedir. Faizsiz finansman modeli, ekonominin çeşitli sektörlerinde daha etik, adil ve sürdürülebilir bir büyüme sağlamaktadır. Bu analizler, İslami finansın ekonomik etkilerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmakta ve bu modelin sunduğu fırsatları ve getirdiği yenilikleri net bir şekilde ortaya koymaktadır.

4.6.2.2. Sosyal Etkiler

Katılımcıların sosyal etkiler ile ilgili görüşleri aşağıda ifade edilmektedir.

"İslami finansman, eğitim projelerinin finansmanında büyük bir rol oynuyor. Bu tür projeler, toplumun eğitim seviyesinin yükselmesine ve uzun vadede toplumsal kalkınmaya katkı sağlıyor." (K1, Genel Müdür Yardımcısı)

"İslami finans ürünleri, sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı oluyor. Faizsiz finansman modeli, finansal kaynakların daha adil bir şekilde dağıtılmasını sağlıyor ve bu da toplumdaki eşitsizlikleri azaltıyor." (K2, Proje Yöneticisi)

"Eğitim ve sağlık gibi sosyal projelere sağlanan finansman, toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunuyor. Bu projeler, insanların yaşam kalitesini yükseltiyor ve sosyal kalkınmayı destekliyor." (K3, Finans Müdürü)

"İslami finansman, sosyal sorumluluk projelerine kaynak sağlayarak toplumsal sorunların çözümüne yardımcı oluyor. Bu, toplumun genel refah düzeyini artırıyor ve sosyal dayanışmayı güçlendiriyor." (K4, Operasyon Müdürü)

"İslami finans ürünleri, sadece ekonomik kalkınmayı değil, aynı zamanda sosyal kalkınmayı da hedefliyor. Toplumsal adalet ve refahın sağlanması, İslami finansın temel prensiplerinden biridir." (K5, Şube Müdürü)

"Sosyal sorumluluk bilinci ile hareket eden İslami finans kurumları, eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlerin finansmanını üstlenerek, toplumun genel refahını artırıyor." (K6, Kredi Yöneticisi)

"İslami finansman, düşük gelirli ve dezavantajlı gruplara yönelik projelere kaynak sağlayarak, sosyal eşitliği teşvik ediyor. Bu, toplumun daha adil ve dengeli bir şekilde kalkınmasına katkıda bulunuyor." (K7, Pazarlama Müdürü)

"Toplumsal kalkınma projeleri için sağlanan İslami finansman, sosyal hizmetlerin kalitesini artırıyor ve bu hizmetlere erişimi kolaylaştırıyor. Bu da toplumsal refahı ve sosyal dayanışmayı güçlendiriyor." (K8, Araştırma Direktörü)

"İslami finans ürünleri, sosyal sorumluluk projelerinde önemli bir finansman kaynağı sağlıyor. Bu projeler, toplumdaki dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştiriyor ve sosyal adaletin sağlanmasına katkıda bulunuyor." (K9, Yatırım Uzmanı)

"Eğitim ve sağlık projelerine yapılan İslami finansman, toplumun genel refah düzeyini artırıyor ve uzun vadede sürdürülebilir sosyal kalkınmaya katkı sağlıyor." (K10, Şube Müdürü)

İslami finans ürünleri, eğitim projelerinin finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. Bu tür projeler, toplumun eğitim seviyesinin yükselmesine ve uzun vadede toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Ahmed (2011), İslami finansın eğitime yaptığı yatırımların, uzun vadede toplumsal kalkınmayı desteklediğini ve toplumun genel refah düzeyini artırdığını belirtmektedir. Eğitim projelerine yapılan finansman desteği, bireylerin daha nitelikli eğitim almalarına ve iş gücü piyasasında daha rekabetçi hale gelmelerine yardımcı olmaktadır. Sosyal adaletin sağlanması, İslami finans ürünlerinin temel hedeflerinden biridir. Faizsiz finansman modeli, finansal kaynakların daha adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktadır. Asutay (2012), İslami finansın sosyal adalet ve ekonomik eşitlik sağlamadaki rolünü vurgulamakta ve faizsiz modelin, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltarak daha kapsayıcı bir ekonomik büyümeye katkı sağladığını belirtmektedir. Bu durum, toplumdaki eşitsizliklerin azaltılmasına ve sosyal adaletin sağlanmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. Eğitim ve sağlık gibi sosyal projelere sağlanan finansman, toplumsal refahın artırılmasına katkıda bulunmaktadır. Bu projeler,

insanların yaşam kalitesini yükseltmekte ve sosyal kalkınmayı desteklemektedir. Siddiqi (2006), İslami finansın sağlık ve eğitim projelerine yaptığı katkıların, toplumsal refahı artırmada ve sosyal kalkınmayı teşvik etmede kritik bir rol oynadığını belirtmektedir. Sağlık projelerine yapılan yatırımlar, halk sağlığının iyileştirilmesine ve sağlık hizmetlerine erişimin artırılmasına yardımcı olmaktadır.

İslami finansman, sosyal sorumluluk projelerine kaynak sağlayarak toplumsal sorunların çözümüne yardımcı olmaktadır. Bu, toplumun genel refah düzeyini artırmakta ve sosyal dayanışmayı güçlendirmektedir. Dusuki (2008), İslami finansın sosyal sorumluluk projelerine olan katkılarının, toplumun genel refahını artırmada ve sosyal dayanışmayı güçlendirmede önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu projeler, özellikle dezavantajlı grupların desteklenmesine ve toplumsal sorunların çözülmesine yönelik önemli adımlar atmaktadır.

İslami finans ürünleri, sadece ekonomik kalkınmayı değil, aynı zamanda sosyal kalkınmayı da hedeflemektedir. Toplumsal adalet ve refahın sağlanması, İslami finansın temel prensiplerinden biridir. Chapra (2008), İslami finansın sosyal ve ekonomik kalkınmayı aynı anda hedefleyerek, toplumsal refahın artırılmasına katkı sağladığını belirtmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, toplumun hem ekonomik hem de sosyal olarak kalkınmasını teşvik etmektedir. İslami finans ürünleri, düşük gelirli ve dezavantajlı gruplara yönelik projelere kaynak sağlayarak, sosyal eşitliği teşvik etmektedir. Bu, toplumun daha adil ve dengeli bir şekilde kalkınmasına katkıda bulunmaktadır. Obaidullah ve Khan (2008), İslami mikrofinansın, düşük gelirli gruplara yönelik projelerde sağladığı finansmanın, sosyal eşitliğin sağlanmasına ve toplumsal kalkınmanın hızlandırılmasına önemli katkılar sunduğunu belirtmektedir. Mikrofinansman, girişimcilik faaliyetlerini destekleyerek, dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal olarak güçlenmesine yardımcı olmaktadır.

Toplumsal kalkınma projeleri için sağlanan İslami finansman, sosyal hizmetlerin kalitesini artırmakta ve bu hizmetlere erişimi kolaylaştırmaktadır. Bu da toplumsal refahı ve sosyal dayanışmayı güçlendirmektedir. Iqbal ve Mirakhor (2011), İslami finansın sosyal hizmetlere yaptığı yatırımların, toplumun genel refahını artırmada ve sosyal dayanışmayı güçlendirmede kritik bir rol oynadığını vurgulamaktadır. Bu projeler, toplumun farklı kesimlerinin ihtiyaçlarına cevap vererek, daha adil ve kapsayıcı bir toplumsal yapı oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. İslami finans ürünlerinin sosyal etkileri, eğitim, sağlık, sosyal

adalet, sosyal sorumluluk projeleri ve dezavantajlı gruplara yönelik projeler gibi birçok alanda önemli katkılar sağlamaktadır. Literatürde, İslami finansın bu alanlarda sunduğu faydalar ve destekler net bir şekilde ortaya konulmaktadır. İslami finansın, toplumun genel refahını artıran, sosyal eşitliği teşvik eden ve toplumsal kalkınmayı destekleyen bir finansman modeli olarak önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

4.6.2.3. Çevresel Etkiler

Katılımcıların çevresel etkiler ile ilgili görüşleri aşağıda ifade edilmektedir.

"İslami finansman, karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik projelere önemli katkılar sağlıyor. Çevre dostu projelerin finansmanını üstlenmek, sürdürülebilir kalkınma açısından büyük önem taşıyor." (K1, Genel Müdür Yardımcısı)

"Yenilenebilir enerji projeleri, İslami finans ürünleri sayesinde daha kolay finanse edilebiliyor. Bu projeler, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak çevresel sürdürülebilirliği artırıyor." (K2, Proje Yöneticisi)

"İslami finansman, doğal kaynakların korunmasına yönelik projelerin hayata geçirilmesini sağlıyor. Bu projeler, çevresel kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik ediyor." (K3, Finans Müdürü)

"İslami finans ürünleri, çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesine ve uygulanmasına olanak tanıyor. Bu, çevresel zararın en aza indirilmesine ve ekolojik dengenin korunmasına yardımcı oluyor." (K4, Operasyon Müdürü)

"Yenilenebilir enerji projelerinin finansmanı, İslami finansman ile daha erişilebilir hale geliyor. Bu tür projeler, çevre dostu enerji üretimi sağlayarak çevresel etkilerin azaltılmasına katkıda bulunuyor." (K5, Şube Müdürü)

"İslami finans ürünleri, çevresel sürdürülebilirlik projelerinde önemli bir rol oynuyor. Bu projeler, hem çevre koruma hem de ekonomik kalkınma açısından büyük faydalar sağlıyor." (K6, Kredi Yöneticisi)

"Karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik projeler, İslami finansman ile desteklenerek daha geniş bir uygulama alanı buluyor. Bu, çevreyi koruma ve iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir adım." (K7, Pazarlama Müdürü)

"Çevresel sürdürülebilirlik projeleri için sağlanan İslami finansman, doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını teşvik ediyor. Bu,

ekosistemlerin korunmasına ve çevresel dengenin sağlanmasına yardımcı oluyor."
(K8, Araştırma Direktörü)

"İslami finans ürünleri, çevre dostu projelerin finansmanında önemli bir rol oynuyor. Bu, uzun vadede çevresel sürdürülebilirliğin artırılmasına katkıda bulunuyor." (K9, Yatırım Uzmanı)

"Çevresel projeler için sağlanan İslami finansman, sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik ediyor ve çevresel etkilerin azaltılmasına yardımcı oluyor." (K10, Şube Müdürü)

İslami finansman, karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik projelere önemli katkılar sağlamaktadır. Çevre dostu projelerin finansmanını üstlenmek, sürdürülebilir kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır. Alam ve Duygun (2016), İslami finansın çevresel sürdürülebilirlik üzerindeki etkilerini inceleyerek, bu finansman modelinin çevre dostu projeleri destekleyerek karbon emisyonlarını azalttığını ve çevresel sürdürülebilirliğe katkı sağladığını belirtmektedir. Bu durum, küresel ısınma ve iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Yenilenebilir enerji projeleri, İslami finans ürünleri sayesinde daha kolay finanse edilebilmektedir. Bu projeler, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak çevresel sürdürülebilirliği artırmaktadır. Ahmed ve Salleh (2016), İslami finansmanın yenilenebilir enerji projelerine olan katkılarını vurgulamakta ve bu projelerin finansmanında İslami finans ürünlerinin önemli bir rol oynadığını belirtmektedir. Yenilenebilir enerji projelerinin desteklenmesi, uzun vadede enerji güvenliğini sağlamaya ve çevresel zararları en aza indirmeye yardımcı olmaktadır.

İslami finansman, doğal kaynakların korunmasına yönelik projelerin hayata geçirilmesini sağlamaktadır. Bu projeler, çevresel kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik etmektedir. ElKhalil ve Alam (2015), İslami finansın doğal kaynakların korunmasına olan katkılarını inceleyerek, bu finansman modelinin çevre dostu uygulamaları ve projeleri destekleyerek doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik ettiğini belirtmektedir. Bu durum, ekosistemlerin korunmasına ve çevresel dengenin sağlanmasına katkıda bulunmaktadır.

İslami finans ürünleri, çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesine ve uygulanmasına olanak tanımaktadır. Bu, çevresel zararın en aza indirilmesine ve ekolojik dengenin korunmasına yardımcı olmaktadır. Shariah ve Sulaiman (2013), İslami finansın çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesine yaptığı katkılarını vurgulamakta ve bu teknolojilerin uygulanmasının çevresel sürdürülebilirlik

açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Çevre dostu teknolojilerin desteklenmesi, çevresel etkilerin azaltılmasına ve daha sürdürülebilir bir gelecek inşa edilmesine yardımcı olmaktadır.

Yenilenebilir enerji projelerinin finansmanı, İslami finansman ile daha erişilebilir hale gelmektedir. Bu tür projeler, çevre dostu enerji üretimi sağlayarak çevresel etkilerin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Iqbal ve Mirakhor (2011), İslami finansın yenilenebilir enerji projelerine yaptığı yatırımların, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak çevresel sürdürülebilirliğe önemli katkılar sağladığını belirtmektedir. Bu projelerin desteklenmesi, çevre dostu enerji üretimini teşvik etmekte ve uzun vadede çevresel zararları azaltmaktadır. İslami finans ürünleri, çevresel sürdürülebilirlik projelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu projeler, hem çevre koruma hem de ekonomik kalkınma açısından büyük faydalar sağlamaktadır. Asutay (2012), İslami finansın çevresel sürdürülebilirlik projelerine olan katkılarını inceleyerek, bu finansman modelinin çevresel projeleri destekleyerek hem ekonomik hem de çevresel sürdürülebilirliği sağladığını belirtmektedir. Bu durum, çevresel zararların azaltılmasına ve ekolojik dengenin korunmasına katkıda bulunmaktadır.

Karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik projeler, İslami finansman ile desteklenerek daha geniş bir uygulama alanı bulmaktadır. Bu, çevreyi koruma ve iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Dusuki ve Abdullah (2007), İslami finansın karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik projelere olan katkılarını vurgulamakta ve bu projelerin çevresel sürdürülebilirlik açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Bu projelerin desteklenmesi, iklim değişikliği ile mücadelede kritik bir rol oynamaktadır. Çevresel sürdürülebilirlik projeleri için sağlanan İslami finansman, doğal kaynakların korunmasını ve sürdürülebilir kullanımını teşvik etmektedir. Bu, ekosistemlerin korunmasına ve çevresel dengenin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Mirakhor ve Iqbal (2007), İslami finansın doğal kaynakların korunmasına yönelik projelere yaptığı katkılarını, çevresel sürdürülebilirlik ve ekolojik denge açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Bu projelerin desteklenmesi, çevresel etkilerin azaltılmasına ve doğal kaynakların korunmasına yardımcı olmaktadır.

İslami finans ürünleri, çevre dostu projelerin finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. Bu, uzun vadede çevresel sürdürülebilirliğin artırılmasına katkıda

bulunmaktadır. Alam ve Rizvi (2017), İslami finansın çevresel projelere yaptığı yatırımların, çevresel sürdürülebilirliği artırmada ve ekolojik dengeyi sağlamada kritik bir rol oynadığını belirtmektedir. Bu projelerin desteklenmesi, çevresel etkilerin azaltılmasına ve daha sürdürülebilir bir geleceğin inşa edilmesine yardımcı olmaktadır. Çevresel projeler için sağlanan İslami finansman, sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanımını teşvik etmekte ve çevresel etkilerin azaltılmasına yardımcı olmaktadır. Siddiqi (2006), İslami finansın sürdürülebilir enerji projelerine yaptığı katkıların, fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak çevresel sürdürülebilirliği sağladığını belirtmektedir. Bu projelerin desteklenmesi, çevre dostu enerji üretimini teşvik etmekte ve çevresel zararların azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. İslami finans ürünlerinin çevresel etkileri, karbon emisyonlarının azaltılması, yenilenebilir enerji projeleri, doğal kaynakların korunması ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi gibi birçok alanda önemli katkılar sağlamaktadır. Literatürde, İslami finansın bu alanlarda sunduğu faydalar ve destekler net bir şekilde ortaya konulmaktadır. İslami finansın, çevresel sürdürülebilirliği teşvik eden ve ekolojik dengeyi koruyan bir finansman modeli olarak önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

4.6.2.4. Avantajlar

Katılımcıların avantajlar ile ilgili görüşleri aşağıda ifade edilmektedir.

"İslami finans ürünlerinin en büyük avantajlarından biri faizsiz finansman sağlamasıdır. Bu, projelerin daha etik ve adil bir şekilde finanse edilmesine olanak tanıyor." (K1, Genel Müdür Yardımcısı)

"İslami finansman, risk paylaşımına dayalı olduğu için finansal riskleri azaltıyor. Bu, projelerin daha güvenli ve sürdürülebilir olmasını sağlıyor." (K2, Proje Yöneticisi)

"Faizsiz finansman modeli, düşük gelirli ve dezavantajlı grupların finansal kaynaklara daha kolay erişmesini sağlıyor. Bu, sosyal adaletin sağlanmasına yardımcı oluyor." (K3, Finans Müdürü)

"İslami finans ürünleri, uzun vadeli yatırım fırsatları sunarak ekonomik kalkınmayı destekliyor. Bu, sürdürülebilir büyüme için önemli bir avantaj." (K4, Operasyon Müdürü)

"İslami finansman, etik ve sosyal sorumluluk ilkelerine uygun hareket ediyor. Bu, projelerin hem ekonomik hem de sosyal açıdan sürdürülebilir olmasını sağlıyor." (K5, Şube Müdürü)

"Faizsiz finansman, borç yükünü hafifleterek projelerin maliyetlerini düşürüyor. Bu, daha fazla projenin hayata geçirilmesine olanak tanıyor." (K6, Kredi Yöneticisi)

"İslami finans ürünleri, toplumsal kalkınmayı ve refahı artırmak için etkili bir araçtır. Faizsiz model, toplumun genel refahını artırıyor." (K7, Pazarlama Müdürü)

"İslami finansman, yenilikçi ve çevre dostu projelerin finansmanında önemli bir rol oynuyor. Bu, hem çevresel hem de ekonomik sürdürülebilirlik açısından büyük faydalar sağlıyor." (K8, Araştırma Direktörü)

"İslami finans ürünleri, finansal istikrar ve etik ilkeler doğrultusunda projelere kaynak sağlıyor. Bu, daha sorumlu ve sürdürülebilir bir ekonomik büyümeyi teşvik ediyor." (K9, Yatırım Uzmanı)

"Faizsiz finansman modeli, finansal yükü hafifleterek girişimcilik ve yenilikçilik için uygun bir ortam yaratıyor. Bu, ekonomik çeşitliliği ve dinamizmi artırıyor." (K10, Şube Müdürü)

İslami finans ürünlerinin en belirgin avantajlarından biri faizsiz finansman sağlamasıdır. Bu, projelerin daha etik ve adil bir şekilde finanse edilmesine olanak tanımaktadır. Faizsiz finansman, borç yükünü hafifleterek işletmelerin ve bireylerin finansal sürdürülebilirliğini artırmaktadır. Iqbal ve Mirakhor (2011), faizsiz finansman modelinin ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini ve daha adil bir gelir dağılımı sağladığını belirtmektedir. Faizsiz model, hem finansal istikrarı desteklemekte hem de ekonomik faaliyetlerin daha etik bir zeminde gerçekleşmesine olanak tanımaktadır.

İslami finansman, risk paylaşımına dayalı olduğu için finansal riskleri azaltmakta ve kriz dönemlerinde daha dayanıklı bir finansal yapı sunmaktadır. Bu durum, projelerin daha güvenli ve sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Chapra (2008), İslami finansın kriz dönemlerinde bile finansal istikrarı koruma yeteneğine sahip olduğunu vurgulamaktadır. Risk paylaşımı, finansal ürünlerin spekülasyon amaçlarıyla kullanılmasını engelleyerek daha sürdürülebilir bir finansal sistem oluşturulmasına katkıda bulunmaktadır. İslami finans ürünleri, düşük gelirli ve dezavantajlı grupların finansal kaynaklara daha kolay erişmesini sağlamaktadır. Bu

durum, sosyal adaletin sağlanmasına ve toplumsal kalkınmanın desteklenmesine yardımcı olmaktadır. Obaidullah ve Khan (2008), İslami mikrofinansın düşük gelirli gruplara yönelik projelerde sağladığı finansmanın, sosyal eşitliğin sağlanmasına ve toplumsal kalkınmanın hızlandırılmasına önemli katkılar sunduğunu belirtmektedir. Mikrofinansman, girişimcilik faaliyetlerini destekleyerek, dezavantajlı grupların ekonomik ve sosyal olarak güçlenmesine yardımcı olmaktadır.

İslami finans ürünleri, uzun vadeli yatırım fırsatları sunarak ekonomik kalkınmayı desteklemektedir. Bu durum, sürdürülebilir büyüme için önemli bir avantaj sağlamaktadır. Mirakhor ve Iqbal (2007), İslami finansın yenilik ve girişimcilik için uygun bir ortam yarattığını vurgulamaktadır. Uzun vadeli yatırımlar, ekonomik çeşitliliği artırmakta ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmektedir. Bu finansman modeli, kısa vadeli kazançlardan ziyade uzun vadeli ekonomik istikrarı hedeflemektedir. İslami finansman, etik ve sosyal sorumluluk ilkelerine uygun hareket etmektedir. Bu durum, projelerin hem ekonomik hem de sosyal açıdan sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Asutay (2012), İslami finansın sosyal adalet ve ekonomik eşitlik sağlamadaki rolünü vurgulamakta ve faizsiz modelin, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri azaltarak daha kapsayıcı bir ekonomik büyümeye katkı sağladığını belirtmektedir. Etik ve sosyal sorumluluk ilkelerine bağlılık, finansal faaliyetlerin toplumun genel refahını artırmasına katkıda bulunmaktadır. Faizsiz finansman, borç yükünü hafifleterek projelerin maliyetlerini düşürmektedir. Bu durum, daha fazla projenin hayata geçirilmesine olanak tanımaktadır. Ahmed (2011), faizsiz finansman modelinin, işletmelerin borç yükünü azaltarak finansal sürdürülebilirliklerini artırdığını ve daha fazla yatırım yapmalarını teşvik ettiğini belirtmektedir. Bu model, işletmelerin finansal esnekliğini artırmakta ve büyümelerini desteklemektedir.

İslami finans ürünleri, toplumsal kalkınmayı ve refahı artırmak için etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Faizsiz model, toplumun genel refahını artırmakta ve ekonomik eşitliği teşvik etmektedir. Dusuki (2008), İslami finansın sosyal sorumluluk projelerine olan katkılarının, toplumun genel refahını artırmada ve sosyal dayanışmayı güçlendirmede önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu projeler, özellikle dezavantajlı grupların desteklenmesine ve toplumsal sorunların çözülmesine yönelik önemli adımlar atmaktadır. İslami finansman, yenilikçi ve çevre dostu projelerin finansmanında önemli bir rol oynamaktadır. Bu durum, hem

çevresel hem de ekonomik sürdürülebilirlik açısından büyük faydalar sağlamaktadır. Alam ve Rizvi (2017), İslami finansın çevresel projelere yaptığı yatırımların, çevresel sürdürülebilirliği artırmada ve ekolojik dengeyi sağlamada kritik bir rol oynadığını belirtmektedir. Çevre dostu projelerin desteklenmesi, uzun vadede çevresel zararları azaltmakta ve daha sürdürülebilir bir gelecek inşa edilmesine yardımcı olmaktadır.

İslami finans ürünlerinin avantajları, faizsiz finansman, risk paylaşımı, düşük gelirli ve dezavantajlı grupların desteklenmesi, uzun vadeli yatırımlar, etik ve sosyal sorumluluk ilkeleri, borç yükünün hafifletilmesi ve çevre dostu projelerin finansmanı gibi birçok alanda önemli katkılar sağlamaktadır. Literatürde, İslami finansın bu alanlarda sunduğu faydalar ve destekler net bir şekilde ortaya konulmaktadır. İslami finansın, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirliği teşvik eden, adil ve etik bir finansman modeli olarak önemli bir rol oynadığı görülmektedir.

4.6.2.5. Dezavantajlar

Katılımcıların dezavantajlar ile ilgili görüşleri aşağıda ifade edilmektedir.

"İslami finans ürünleri, geleneksel finansman yöntemlerine göre daha yüksek maliyetli olabiliyor. Bu, projelerin finansman maliyetlerini artırabilir." (K1, Genel Müdür Yardımcısı)

"Karmaşık düzenlemeler ve yasal gereklilikler, İslami finans ürünlerinin uygulanmasını zorlaştırabiliyor. Bu, finansman süreçlerinin zaman alıcı ve maliyetli olmasına neden olabiliyor." (K2, Proje Yöneticisi)

"İslami finansman, bazı durumlarda piyasa dalgalanmalarına karşı daha hassas olabilir. Bu, finansal istikrarı tehdit edebilir." (K3, Finans Müdürü)

"İslami finans ürünlerinin bilinirliği ve kabulü, bazı piyasalarda sınırlı olabiliyor. Bu, finansman kaynaklarına erişimi kısıtlayabilir." (K4, Operasyon Müdürü)

"Yüksek maliyetler ve karmaşık düzenlemeler, İslami finansman süreçlerinin verimliliğini düşürebiliyor. Bu, projelerin hayata geçirilme hızını olumsuz etkileyebilir." (K5, Şube Müdürü)

"İslami finans ürünleri, geleneksel bankacılık sistemlerine göre daha karmaşık yapılar içeriyor. Bu, finansal okuryazarlığı düşük olan gruplar için anlaşılması zor olabilir." (K6, Kredi Yöneticisi)

"Yasal düzenlemeler ve uyum maliyetleri, İslami finans kurumları için ek yük getirebiliyor. Bu, finansal performansı olumsuz etkileyebilir." (K7, Pazarlama Müdürü)

"İslami finans ürünlerinin, bazı bölgelerde yeterli altyapı ve düzenleyici destek olmaması, bu ürünlerin yaygınlaşmasını zorlaştırıyor." (K8, Araştırma Direktörü)

"Faizsiz model, bazı yatırımcılar için cazip gelmeyebilir. Bu, İslami finansman kaynaklarının sınırlı kalmasına neden olabilir." (K9, Yatırım Uzmanı)

"Karmaşık şariat uyumluluğu gereklilikleri, İslami finans ürünlerinin geliştirilmesini ve uygulanmasını zorlaştırıyor." (K10, Şube Müdürü)

İslami finans ürünlerinin bir dezavantajı, geleneksel finansman yöntemlerine göre daha yüksek maliyetli olabilmesidir. Bu, projelerin finansman maliyetlerini artırabilir ve yatırımcılar için caydırıcı olabilir. Ahmed ve Hassan (2007), İslami finansman modelinin bazı durumlarda yüksek işlem maliyetlerine sahip olabileceğini ve bu durumun finansman maliyetlerini artırdığını belirtmektedir. Yüksek maliyetler, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler (KOBİ'ler) için büyük bir engel teşkil edebilir. Karmaşık düzenlemeler ve yasal gereklilikler, İslami finans ürünlerinin uygulanmasını zorlaştırabilmektedir. Bu durum, finansman süreçlerinin zaman alıcı ve maliyetli olmasına neden olabilir. Iqbal ve Mirakhor (2011), İslami finans ürünlerinin şariat uyumluluğunu sağlamak için gerekli düzenlemelerin karmaşıklığının, bu ürünlerin geliştirilmesi ve uygulanmasını zorlaştırdığını belirtmektedir. Bu, finansman süreçlerinin verimliliğini düşürebilir ve zaman alıcı hale getirebilir.

İslami finansman, bazı durumlarda piyasa dalgalanmalarına karşı daha hassas olabilir. Bu, finansal istikrarı tehdit edebilir. Asutay (2007), İslami finansman modelinin, piyasa koşullarındaki değişimlere karşı daha hassas olabileceğini ve bu durumun finansal istikrarı olumsuz etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Risk paylaşımı modelinin doğası gereği, piyasa dalgalanmaları daha büyük bir etki yaratabilir. İslami finans ürünlerinin bilinirliği ve kabulü, bazı piyasalarda sınırlı olabilmektedir. Bu, finansman kaynaklarına erişimi kısıtlayabilir ve İslami finansın yaygınlaşmasını engelleyebilir. Obaidullah ve Khan (2008), İslami finans ürünlerinin bazı bölgelerde yeterince tanınmadığını ve bu durumun, bu ürünlerin benimsenmesini zorlaştırdığını belirtmektedir. Yetersiz farkındalık,

finansal kaynaklara erişimi kısıtlayabilir ve İslami finansın potansiyelini sınırlayabilir.

Yüksek maliyetler ve karmaşık düzenlemeler, İslami finansman süreçlerinin verimliliğini düşürebilmektedir. Bu, projelerin hayata geçirilme hızını olumsuz etkileyebilir. Alam ve Duygun (2016), İslami finansman modellerinin karmaşıklığı ve düzenleyici uyum gerekliliklerinin, finansman süreçlerini zorlaştırdığını ve bu durumun projelerin hayata geçirilme hızını olumsuz etkilediğini belirtmektedir. Bu, finansman süreçlerinin daha az verimli olmasına neden olabilir. İslami finans ürünlerinin, geleneksel bankacılık sistemlerine göre daha karmaşık yapılar içermesi, finansal okuryazarlığı düşük olan gruplar için anlaşılması zor olabilir. Siddiqi (2006), İslami finans ürünlerinin karmaşıklığının, finansal okuryazarlığı düşük olan bireyler için anlaşılması zor olabileceğini ve bu durumun, bu bireylerin bu ürünlere olan güvenini ve ilgisini azaltabileceğini belirtmektedir. Bu, finansal kapsayıcılığı olumsuz etkileyebilir.

Yasal düzenlemeler ve uyum maliyetleri, İslami finans kurumları için ek yük getirebilmektedir. Bu durum, finansal performansı olumsuz etkileyebilir. Dusuki ve Abdullah (2007), İslami finans kurumlarının, şeriat uyumlu ürünlerin geliştirilmesi ve uygulanması için yüksek uyum maliyetlerine katlanması gerektiğini ve bu durumun finansal performansı olumsuz etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Yüksek uyum maliyetleri, karlılığı azaltabilir ve rekabet gücünü zayıflatabilir. İslami finans ürünlerinin, bazı bölgelerde yeterli altyapı ve düzenleyici destek olmaması, bu ürünlerin yaygınlaşmasını zorlaştırmaktadır. Mirakhor ve Iqbal (2007), İslami finansın yeterli altyapı ve düzenleyici destek eksikliği nedeniyle bazı bölgelerde yaygınlaşmasının zor olduğunu belirtmektedir. Yetersiz altyapı ve destek, finansal hizmetlerin erişilebilirliğini ve etkinliğini azaltabilir.

Faizsiz model, bazı yatırımcılar için cazip gelmeyebilir. Bu, İslami finansman kaynaklarının sınırlı kalmasına neden olabilir. Ahmed (2011), faizsiz finansman modelinin, bazı yatırımcılar için cazip gelmeyebileceğini ve bu durumun, İslami finansman kaynaklarının sınırlı kalmasına neden olabileceğini belirtmektedir. Bu, finansman kaynaklarının çeşitliliğini ve yaygınlığını sınırlayabilir. Karmaşık şeriat uyumluluğu gereklilikleri, İslami finans ürünlerinin geliştirilmesini ve uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Iqbal ve Mirakhor (2011), İslami finans ürünlerinin şeriat uyumluluğunu sağlamak için gerekli karmaşık

düzenlemelerin, bu ürünlerin geliştirilmesini ve uygulanmasını zorlaştırdığını belirtmektedir. Bu, ürün inovasyonunu ve piyasa genişlemesini sınırlayabilir.

İslami finans ürünlerinin dezavantajları, yüksek maliyetler, karmaşık düzenlemeler, piyasa dalgalanmalarına karşı hassasiyet, sınırlı bilinirlik, karmaşıklık, yüksek uyum maliyetleri ve yetersiz altyapı gibi birçok alanda önemli zorluklar sunmaktadır. Literatürde, İslami finansın karşılaştığı bu zorluklar ve sınırlamalar net bir şekilde ortaya konulmaktadır. Bu dezavantajlar, İslami finansın geniş çapta benimsenmesi ve uygulanması önünde önemli engeller oluşturabilmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarıyla incelemektedir. İslami finans ürünlerinin faizsiz bankacılık ilkesi ve etik finansman yapıları, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen projelere uygun finansman çözümleri sunmaktadır. Yapılan analizler ve katılımcı görüşleri, İslami finansın sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen güçlü bir araç olduğunu göstermektedir.

Ekonomik etkiler açısından, İslami finans ürünlerinin ekonomik büyümeyi teşvik ettiği, istihdam yarattığı ve finansal istikrar sağladığı görülmektedir. Faizsiz finansman modeli, projelerin daha sürdürülebilir ve etik bir şekilde finanse edilmesine olanak tanımaktadır. Bu durum, işsizlik oranlarının düşmesine ve ekonomik refahın artmasına katkıda bulunurken, ekonomik kriz dönemlerinde finansal istikrar sağlamaktadır. İslami finansın yenilikçi projelere ve uzun vadeli yatırımlara destek sağlaması, ekonomik çeşitliliği ve sürdürülebilir büyümeyi teşvik etmektedir. Adil gelir dağılımını teşvik eden İslami finans, ekonomik eşitsizliklerin azaltılmasına yardımcı olmakta ve sosyal adaletin sağlanmasına önemli katkılar sunmaktadır.

Sosyal etkiler açısından, İslami finans ürünlerinin eğitim ve sağlık projelerinin finansmanında önemli bir rol oynadığı ve toplumsal refahı artırdığı görülmektedir. Eğitim projelerine yapılan finansman desteği, toplumun eğitim seviyesinin yükselmesine ve uzun vadede toplumsal kalkınmaya katkı sağlamaktadır. Sosyal adaletin sağlanması, İslami finansın temel prensiplerinden biridir ve bu finansman modeli, finansal kaynakların daha adil bir şekilde dağıtılmasını sağlamaktadır. Sosyal sorumluluk projelerine sağlanan İslami finansman, toplumsal sorunların çözümüne yardımcı olmakta ve sosyal dayanışmayı güçlendirmektedir. Düşük gelirli ve dezavantajlı gruplara yönelik projelere kaynak sağlayan İslami finans, sosyal eşitliği teşvik etmekte ve toplumun daha adil ve dengeli bir şekilde kalkınmasına katkıda bulunmaktadır.

Çevresel etkiler açısından, İslami finansman, karbon emisyonlarının azaltılmasına yönelik projelere önemli katkılar sağlamaktadır. Çevre dostu projelerin finansmanını üstlenmek, sürdürülebilir kalkınma açısından büyük önem taşımaktadır. Yenilenebilir enerji projeleri, İslami finans ürünleri sayesinde daha kolay finanse edilebilmekte ve fosil yakıtlara olan bağımlılığı azaltarak çevresel

sürdürülebilirliği artırmaktadır. Doğal kaynakların korunmasına yönelik projelerin hayata geçirilmesini sağlayan İslami finansman, çevresel kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik etmektedir. Çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesi ve uygulanmasına olanak tanıyan İslami finans ürünleri, çevresel zararın en aza indirilmesine ve ekolojik dengenin korunmasına yardımcı olmaktadır.

İslami finans ürünleri, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen etkili bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Faizsiz finansman modeli ve etik finansman yapıları, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutlarda önemli katkılar sağlamaktadır. Bu çalışma, İslami finans ürünlerinin sürdürülebilir kalkınma üzerindeki etkilerini derinlemesine inceleyerek, literatürdeki boşluğu doldurmakta ve bu finansman modelinin sunduğu fırsatları ve getirdiği yenilikleri net bir şekilde ortaya koymaktadır. İslami finansın, sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen güçlü bir araç olduğunu ve uzun vadeli sürdürülebilir ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmayı teşvik ettiğini ortaya koymaktadır.

KAYNAKÇA

- Abu Alyan, H. M. (2017). Al-İktisad Al-Akhdar ve Al-Tanmia Al-Mustadama Fi Filistin, İstraciyet Mukhtara [The Green Economy and sustainable development in Palestine, Suggested strategies] (Master's thesis). Faculty of Economics and Administrative Sciences, Al-Azhar University, Gaza, p. 135.
- Akgül, U. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma: Uygulamalı Antropolojinin Eylem Alanı. Antropoloji Dergisi, Ankara, sy. 14, 133-164.
- Aksu, C. (2011). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre. Güney Ege Kalkınma Ajansı, 1-33.
- Al-Jarida Al-Ektisadia (Economic Magazine). (2009, July 3). Issue No. 5626.
- Al-Fancari , M. S., (2010) İslam'da Ekonomik Doktrin. Mısır Genel Kitap Teşkilatı, Mısır, s.: 30.
- Al-Fancari, M. S., (1986), Al-Mthhab Al-İktisadi fi Al-Islam (The Economic Doctrine in Islam), The Egyptian General Book Organization, Egypt, vol.: 02, p.: 124.
- Alagöz M. (2007). Sürdürülebilir Kalkınmada Çevre Faktörü: Teorik Bir Bakış. Akademik Bakış, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E Dergisi, sy. 11, 1-12.
- Alagöz, M. (2004). Sürdürülebilir Kalkınmanın Paradigması. Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, sy. 8, 1-23.
- Al-Balaa, M. A. S. A. (2012). Rakaezou Al-Tanmia Al-Mustadama fi Al-İktisad Al-İslami (Pillars of Sustainable Development in Islamic Economics), Sudan, pp.: 164-165.
- Altuntaş, C. ve Türker, D. (2012). Sürdürülebilir Tedarik Zincirleri: Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Analizi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 14(3), 39-64.
- Altun Ada, A. (2011), “Kümeleme Analizi ile AB Ülkeleri ve Türkiye’nin Sürdürülebilir Kalkınma Açısından Değerlendirilmesi”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, No:29, Kütahya.
- Altun Ada, A. (2012), “The Problem of Social Exclusion in the European Union: A Study for Member States”, European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences, EuroJournals, Inc, S:46, pp. 112-129.
- Altun Ada, A. ve Kılıç, Z. (2014). Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Bankacılık: AB Ve Türkiye’deki Uygulamalar. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, sy.42, 203-212.
- Arif, M., Hasan, M., Alawi, S.M. and Naeem, M. Ai (2021). COVID-19 and Time-Frequency Connectedness Between Green and Conventional Financial Markets, Global Finance Journal, 49:1- 13
- Arslan H. (2022). Sürdürülebilir Finansal Yaklaşımlar, (Editör) Aslan; Y. Muhasebe, Finans ve Denetim alanlarında Kritik Yaklaşımlar içinde (ss.95-105), İstanbul. Efe Akademi Yayınları.
- Aslan Y. (2021). Yeşil Finansman ve Yeşil Finansmanın Muhasebeleştirilmesine Bir Öneri. (Editör) Aslan; Ö.F. ve Erden; B. Güncel Finansal Yönetim Yaklaşımları 2 içinde (ss.117-128), İstanbul, Efe Akademi yayınları.
- Atamas, E., Bitarova, M., Belyaeva, E. and Panaseykina, V. (2020). Green Financing for National Sustainable Development. In: 5th International Conference on Economics, Management, Law and Education (EMLE 2019): 150–156, Atlantis Press.

- Aydoğan, A., (2010), “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sürdürülebilir Kalkınma Konusuyla İlgili Kazanımların Öğretimine İlişkin Görüşleri”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Bayraç, H. N. ve Çemrek, F. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Skorunun Hesaplanması. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14(2), 131-152.
- Baysan, Y. 2019. Yeşil tahviller ve iklim finansmanı. Marmara Üniversitesi Tez Koleksiyonu.
- Ben Yacoub, S. (2023). Yeşil İslami Finansın Sürdürülebilir Kalkınmadaki Rolü: Malezya Tecrübesi. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Brundtland Report (1987). Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Byrch, C. vd. (2009). Sustainable development: What does it really mean?, The University of Auckland, Business Review, 11(1), 1-7.
- Ciegis, R. vd. (2009). The Concept of Sustainable Development and its Use for Sustainability Scenarios, The Economic Conditions Of Enterprise Functioning, Inzinerine Ekonomika-Engineering Economics(2), 28-37.
- Chang, L., Taghizadeh-Hesary, F., Chen, H. and Mohsin M. (2022). Do Green Bonds Have Environmental Benefits?, Energy Economics, 115, 106356: 1-12.
- Çanakçıoğlu, M. (2023). Sürdürülebilir Ekonomik Kalkınma Çerçevesinde Yeşil Büyüme ve Yeşil Finans. Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi, 6(4), 537-554.
- Çoker, K. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve İktisadi Etkileri (Yüksek Lisans Tezi).
- Debrah, C., Darko, A. and Chan, A.P.C. (2022). A Bibliometric-Qualitative Literature Review of Green Finance Gap and Future Research Directions, Climate and Development: 1-24.
- Dinçer, M. Z. ve Aslan, Ö. (2008). Sürdürülebilir Kalkınma, Yenilenebilir Enerji Kaynakları ve Hidrojen Enerjisi: Türkiye Değerlendirmesi (Yayın No: 2009- 51). İstanbul Ticaret Odası: Sektörel Yayıncılık.
- Doğaner Gönel, F. (2002). Globalleşen Dünyada (Nasıl Bir) Sürdürülebilir Kalkınma. Birikim Dergisi, sy.158, ss.1-13.
- Dumlu, T., & Keleş, E. (2023). Kurumsal Yeşil Tahviller ve Firma Değeri: Türkiye Uygulamaları. Finans Ekonomi Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(1), 261-269. <https://doi.org/10.29106/fesa.1258937>
- Elhadj, T. (2010). Mabadeu Al-Tamvil (Finance Principles) (1st ed.). Dar Safaa for Printing, Publishing, and Distribution.
- Emas, R. (2015). The Concept of Sustainable Development: Definition and Defining Principles, Florida International University. https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5839GSDR%202015_SD_concept_definiton_rev.pdf
- Engin, E. ve Akgöz, B. E. (2013). Sürdürülebilir Kalkınma Ve Kurumsal Sürdürülebilirlik Çerçevesinde Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Değerlendirilmesi. Dergi Park Akademi, Selçuk İletişim Dergisi, 8(1), 85- 89.
- Eryılmaz, T. (2011). Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı Ver Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma (Yüksek Lisans tezi). Başkent Üniversitesi / Avrupa Birliği Uluslararası İlişkiler Enstitüsü / Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

- Fang, Z., Yang, C. and Song, X. (2022). How Do Green Finance and Energy Efficiency Mitigate Carbon Emissions Without Reducing Economic Growth in G7 Countries?, *Frontiers in Psychology*, 3, 879741: 1-11.
- Frouhat, H. (2009). İstratijiyat Al-Mouassat Al-Maliya fi Tamvil Al-Maşari' Al-Bi'ia men Ajli Tahkik Al-Tanmiya Al-Mustadama (Strategies of Financial Institutions in Financing Environmental Projects in order to Achieve Sustainable Development). *Researcher Magazine*, 20, 100-105-108.
- Grup (2016). G20 Green Finance Synthesis Report. G20 Green Finance Study Group. <http://www.g20.utoronto.ca/2016/green-finance-synthesis.pdf>
- Hammoudeh, S., Ajmi, A. N. and Mokni, K. (2020). Relationship Between Green Bonds and Financial and Environmental Variables: A Novel Time-Varying Causality, *Energy Economics*, 92: 1-8.
- Harris, J. M. (2000). Basic Principles of Sustainable Development (G-DAE WorkingPaper No. 00-04). TuftsUniversity, June,1-24.
- Huang, L., Cao, Y. and Zhu, Y. (2022). Is There Any Recovery Power for Economic Growth from Green Finance? Evidence From OECD Member Countries, *Economic Change and Restructuring*, 1- 18. <https://doi.org/10.1007/s10644-022-09458-5>
- Huang, S. Z. (2022). Do Green Financing and Industrial Structure Matter for Green Economic Recovery? Fresh Empirical Insights from Vietnam, *Economic Analysis and Policy*, 75: 61-73.
- Kuloğlu, E. ve Öncel, M. (2015). Yeşil Finans Uygulaması ve Türkiye’de Uygulanabilirliği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2): 2-19.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Bir Kalkınma İçin Sürdürülebilir Bir Çevre. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Mustafa Kemal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler, 13(20), 19-33.
- Khanfar, A., (2014). Al-İtisad Al-Bii" Al-İktisad Al-Akhdar" (Environmental Economics "Green Economics"). *Assiut Journal of Environmental Studies*, Issue 39, Egypt.
- Kılıç, S., (2006), “Yeni Toplumsal ve Ekonomik Arayışlar Sürecinde Sürdürülebilir Kalkınma”, *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C:8, S:2, ss. 81-101, Ankara.
- Kılıç, Z. (2014). Avrupa Birliği’nde ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma ve Sürdürülebilir Bankacılık Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Kuşat, N. (2012). Sürdürülebilir İşletmeler İçin Kurumsal Sürdürülebilirlik ve İçsel Unsurları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 14(2), 227-242.
- Lee, C-C., Wang, F., Lou, R. and Wang, K. (2023). How Does Green Finance Drive the Decarbonization of The Economy? Empirical Evidence from China, *Renewable Energy*, 204: 671- 684.
- Lindenberg, N., (2014). Definition of Green Finance. German Development Institute, April 2014, 3.
- Liu, D., Wang, G., Sun, C., Majeed, M. T. and Andlib, Z. (2023). An Analysis of The Effects of Human Capital on Green Growth: Effects and Transmission Channels, *Environmental Science and Pollution Research*, 30: 10149–10156.
- Liu, M. (2022). The Driving Forces of Green Bond Market Volatility and The Response of The Market to the COVID-19 Pandemic, *Economic Analysis and Policy*, 75: 288-309
- Liu, N., Liu C., Da, B., Zhang, T. and Guan, F. (2021). Dependence and Risk Spillovers Between Green Bonds and Clean Energy Markets, *Journal of Cleaner Production*, 279: 1-12.

- Madaleno, M., Dogan, E. and Taskin, D. A. (2022). Step Forward on Sustainability: The Nexus of Environmental Responsibility, Green Technology, Clean Energy and Green Finance, *Energy Economics*, 109: 1-11.
- Mawhinney, M., (2002), *Sustainable Development Understanding the Green Debates*, Newcastle at Northumbria University.
- Mngumi, F., Shaorong, S., Shair, F. and Waqas, M (2022). Does Green Finance Mitigate the Effects of Climate Variability: Role of Renewable Energy Investment and Infrastructure, *Environmental Science and Pollution Research*, 29: 59287–59299.
- Muhammad, A.R. Y. A. (2008). *Dirasat fi Ilmi Al-İktisad Al-İslami (Studies in Islamic Economics)*. Economic Studies, MG. Edition 10, pp.: 111-120.
- Naeem, M., Farid, S., Ferrer, R., and Shahzad, S. J. (2021). Comparative Efficiency of Green and Conventional Bonds Pre- and During COVID-19: An Asymmetric Multifractal Detrended Fluctuation Analysis, *Energy Policy*, 153: 1-14.
- Nawaz, M.A., Seshadri, U., Kumar, P., Aqdas, R., Patwary, A.K. and Riaz, M. (2021). Nexus Between Green Finance and Climate Change Mitigation in N-11 and BRICS Countries: Empirical Estimation Through Difference in Differences (DID) Approach, *Environmental Science and Pollution Research*, 28: 6504–6519.
- Obaidullah, M. (2018). *Managing Climate Change: Role of Islamic Finance*. Islamic Economic Studies.
- Okumuş, İ. (2013). *Yeşil Ekonomi Göstergeleri Açısından Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Performansı (Yüksek Lisans tezi)*.
- Onay, A. (2015). *Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Sürdürülebilirlik ve Sürdürülebilirlik Raporlaması*. Bu çalışma IWCEA2015’de bildiri olarak sunulmuştur, Aralık (İnternational Wire And Cable Exhibitors Association) Özel Sayısı, c. 3, 104-118.
- Ozmehmet, E. (2012). *Dünyada Ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları*. Yaşar Üniversitesi Dergisi, 3(12), 1-23.
- Özdemir, V. (2014). *Türkiye’de Planlı Kalkınma Deneyimleri*, Marmara Üniversitesi. https://dumludag.files.wordpress.com/2013/09/ozdemir_planlama.pdf
- Porsuk, T., (2009), “Sürdürülebilir Kalkınma ve Ormancılık”, *Sürdürülebilir Orman Yönetimi, Stratejik Planlama, Standart Dosya Planı ve Resmi Yazışma Kuralları Hizmet İçi Eğitim Semineri*, 6-8 Ekim 2009, Antalya.
- Ronaldi, R. and Suryanto, T. (2022). Green Finance and Sustainability Development Goals in Indonesian Fund Village, *Resources Policy*, 78, 102839: 1-11.
- Sarıçoban, K., (2011), “Türkiye’de Uygulanan Çevre Politikalarının Sürdürülebilir Kalkınma Üzerine Etkileri”, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Sarıkaya, M. ve Kara, Z. (2007). *Sürdürülebilir Kalkınmada İşletmenin Rolü: Kurumsal Vatandaşlık, Yönetim ve Ekonomi*, Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi. Manisa, 14(2), 221-233.
- Seidler, R. ve Bawa, K. S. (2009). *Dimensions Of Sustainable Development*, Department of Environmental Biology. University of Massachusetts Boston, USA, c.1, 1-20.
- Selcen Seydioğulları, H. (2013). *Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilenebilir Enerji*. TMMOB Şehir Plancılar Odası, Planlama Dergisi, 23(1), 19-25.
- Shehata, A. (2001). *Rue’yatı Al-Din Al-İslami fi Al-hifadhi ala Al-Bia’ (The Vision of Al-Din Al-Salmi in Preserving the Environment)*, Dar Al-Shorouk, Cairo, Egypt, p.: 19
- Smith, A. (2011). *Ulusların Zenginliği 2 (Çev. Saltoğlu M.)* Ankara: Palme Yayıncılık.

- Songran Li, S. and Shao, Q. (2022). Greening The Finance for Climate Mitigation: An ARDL–ECM Approach, Renewable Energy, 199: 1469-1481. h
- T.C. Kalkınma Bakanlığı (2012). <http://www.skdturkiye.org/userfiles/file/Documents/btd28zefc54h2jtt7yfu5rsg3wqsgu.pdf>
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2012). Türkiye'de Sürdürülebilir Kalkınma Raporu: Geleceği Sahiplenmek. http://www.surdurulebiliralkinma.gov.tr/wpcontent/uploads/2016/07/1.Gelegecegi_Sahiplenmek.pdf
- Tıraş, H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. Dergi Park, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2(2), 57-73.
- Tolliver, C., Keeley, A. R., & Managi, S. 2020. Policy targets behind green bonds for renewable energy: Do climate commitments matter?. Technological Forecasting and Social Change, 157, 120051.
- Tolunay, A. ve Akyol, A. (2006). Kalkınma Ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, sy. 2, 116-127.
- Tolliver, C., Alexander Ryota Keeley, A.R. and Managi, S. (2020). Drivers of Green Bond Market Growth: The Importance of Nationally Determined Contributions to The Paris Agreement and Implications for Sustainability, Journal of Cleaner Production, 244: 1-15.
- Turan, Ş. (2014). Küreselleşen Dünyada Sürdürülebilir Kalkınmanın Önemi (Yüksek Lisans Tezi),
- UNEP. (2018). Putting the Environment at the Heart of People's Lives - Annual Report 2018. UNited Nations Environment Programme. <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/27689>
- UNFCCC, U. N. (2009). Kyoto protocol reference manual on accounting of emissions and assigned amount. eSocialSciences.
- UNFCCC. (2011). Report of the conference of the parties on its sixteenth session; addendum: part two: action taken by the conference of the parties at its sixteenth session. Tech. rep. United Nations Framework Convention on Climate Change. E.T.03/06/2021, from <https://unfccc.int/sites/default/files/resource/docs/2010/cop16/eng/07a01.pdf>
- UNFCCC. (2014). Biennial assessment and overview of climate finance flows. Retrieved from <https://unfccc.int/topics/climate-finance/resources/biennial-assessmentand-overview-of-climate-finance-flows> E.T.12/05/2021
- UNFCCC. (2015). The Paris Agreement. Retrieved from https://unfccc.int/sites/default/files/english_paris_agreement.pdf E.T.22/04/2021
- United Nations (1972). Repor Of The United Nations Declaration on Human Environment, Stockholm, 5-16 June 1972. <http://www.undocuments.net/aconf48-14r1.pdf> adresinden 09.05.2017 tarihinde edinilmiştir.
- United Nations (1992). Report Of The United Nations Conference On Environment And Development, c.1. <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>
- Vesal, M. (2014). Economics of development. University of London International Programmes, London School of Economics and Political Science (LSE). https://connect.city.ac.uk/city/postgraduate/discover?gad_source=1&gclid=CjwKCAiA8YyuBhBSEiwA5R3-E-IOCrkvBAhBU4qdRHItaQYY8NMq8Wes4xJnqdeoYs537CUzBlpBxRoCccMQAvD_BwE

- Yaylalı, B., (2009), “Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde İklim Değişikliği, Diğer Çevre Sorunlarıyla Etkileşimi ve Türkiye Analizi”,Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yapıcı, M., (2003), “Sürdürülebilir Kalkınma ve Eğitimi”, AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: V; Sayı: 1, ss. 225-230, Afyon.
- Yıkılmaz, R. F., (2011), “Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi”, TC Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Şubat 2011, Ankara.
- Yıldırım U. ve Öner Ş. (2003). Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımının Türkiye’ye Yansımaları: GAP’ta Sürdürülebilir Kalkınma ve Yerel Gündem 21. Çağdaş Yerel Yönetimler, 12(4), 6-27.
- Yıldız, N., (2005), “Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Çevre Politikalarının Karşılaştırmalı Analizi”, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, C:6, S:1, ss:164-173, Edirne.
- Yücel, F. (2003). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Çevre Korumanın Ve Ekonomik Kalkınmanın Karşılıklı Ve Birlikteliği. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11(11), 100-117.
- Yüksek, M. (2010). Sürdürülebilir Kalkınma ve Türkiye’de çevre politikaları (Yüksek Lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / İktisat Bölümü / İktisat Ana Bilim Dalı Konu:Ekonomi = Economics ; Kamu Yönetimi = Public Administration
- Zoral, P., (2011), “Sürdürülebilir Kalkınmanın Mekansal Planlama Pratiğine Aktarılması: Sürdürülebilirlik Değerlendirilmesi ve Türkiye Uygulaması”, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zhang, D., Zhang, Z. and Managi, S. (2019). A Bibliometric Analysis on Green Finance: Current Status, Development, and Future Directions, Finance Research Letters, 29: 425-430
- Zheng G-W., Siddik A.B., Masukujjaman M. and Fatema N. (2021). Factors Affecting the Sustainability Performance of Financial Institutions in Bangladesh: The Role of Green Finance, Sustainability,13(18): 1-27
- Wang, K.H., Zhao, Y.X., Jiang, C.F. and Li, Z.Z. (2022). Does Green Finance Inspire Sustainable Development? Evidence From a Global Perspective, Economic Analysis and Policy, 75: 412-426. <https://doi.org/10.1016/j.eap.2022.06.002>.
- Wang, X and Wang, Q. (2021). Research on The Impact of Green Finance on The Upgrading of China's Regional Industrial Structure from The Perspective of Sustainable Development, Resources Policy, 74: 1-10.